

Kocaaga, O. (2023). "Türkiye'de Siyasal Partiler Üzerine Araştırmalar İçin İstatistiksel Bir Model Önerisi: Çoklu Mütakabiliyet Analizi Tekniği", *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı 57, Denizli, ss. 267-286.

TÜRKİYE'DE SİYASİ PARTİLER ÜZERİNE ARAŞTIRMALAR İÇİN İSTATİSTİKİ BİR MODEL ÖNERİSİ: ÇOKLU MÜTEKABİLİYET ANALİZİ TEKNİĞİ

Osman KOCAAGA*

Öz

Bu çalışma, kategorik değişkenlerin analizinde kullanılan istatistiksel yöntemlerden biri olan çoklu mütakabiliyet analizinin (multiple correspondence analysis) avantajlarını, potansiyellerini ve analitik değerini Türkiye'de siyasi parti araştırmaları için açığa çıkarmak amacıyla yapılmıştır. Bu çalışmada tekniğin sosyal bilimler içinde yaygınlaşmasında önemli bir yere sahip olan Bourdieu'nün görüşlerinden, ilgili literatürden ve tekniğin yazarın önceki kullanımları üzerine inşa edilen oto-analizden yararlanılmıştır. Teknik, araştırmacılara farklı düzeylerde avantajlar sağlamaktadır. Birincisi devasa veri setlerinden oldukça ekonomik yorumlar yapılabilme olanağını sunmaktadır. İkincisi bu teknik aracılığıyla gündelik yaşamdaki ampirik bireyler, analiz içerisinde tanımlandıkları nitelikleriyle epistemik bireyler olarak inşa edilebilmektedir. Üçüncüsü, değişkenler (ve kategorileri) arasında a priori teori, model veya hipotezler gerektirmediği için görece kolay bir kullanım olanağı sunmaktadır. Dördüncüsü, mikro düzey etnografik araştırmalar için örneklem seçimine istatistiksel bir dayanak oluşturabilmektedir. Tüm bu nedenlerle, sonuç olarak çalışmada Türkiye'de siyasi partiler araştırmalarında neredeyse hiç kullanılmayan çoklu mütakabiliyet analizi tekniği araştırmacıların kullanabileceği özgün bir istatistiksel yöntem olarak önerilmektedir.

Anahtar kelimeler: *Siyasal Partiler, Çoklu Mütakabiliyet Analizi, Pierre Bourdieu, Oto-analiz*

A STATISTICAL METHODOLOGY PROPOSAL FOR RESEARCH ON POLITICAL PARTIES IN TURKEY: MULTIPLE CORRESPONDENCE ANALYSIS TECHNIQUE

Abstract

This study aims to reveal the advantages, potentials and analytical value of multiple correspondence analysis, which is one of the statistical methods used in the analysis of categorical variables, for political party literature in Turkey. In this study, Bourdieu's opinions, who has a major role on dissemination of the technique within the social sciences, relevant literature and an auto-analysis that builds upon the prior uses of the technique by the author has been utilized. The technique provides researchers with different levels of advantages. First, it offers the opportunity to make very economical interpretations from big data sets. Second, through this technique, empirical individuals in everyday life can be constructed as epistemic individuals with the defined qualities in the analysis. Third, the technique offers a relatively easy use, as it does not require any a priori theory, model, or hypotheses between variables (and their categories). Fourth, it can provide a statistical basis for case selection for micro-level ethnographic studies. To conclude, for all these reasons, multiple correspondence analysis technique, which is almost never used in political parties research in Turkey, is suggested as an original statistical method that researchers can use.

Keywords: *Political Parties, Multiple Correspondence Analysis, Pierre Bourdieu, Auto-analysis.*

*Ar. Gör. Dr., Kırklareli Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, KIRKLARELİ. TÜBİTAK Bursiyeri, Doktora Sonrası Misafir Araştırmacı – Sussex Üniversitesi Siyaset Bilimi Bölümü, Brighton- İngiltere. e-posta:osman.kocaaga@klu.edu.tr, (<https://orcid.org/0000-0002-0689-8101>)

1. Giriş

Bu çalışma kategorik çok değişkenli verilerin analizinde kullanılan çoklu müteakabiliyet analizinin (*multiple correspondence analysis* – çalışmanın bundan sonraki kullanımlarında kısaca ÇMA) taşıdığı potansiyellerine, ayırt edici niteliklerine, diğer istatistikî yöntemlerden farklarına ve avantajlarına odaklanarak, bu tekniği Türkiye’de siyasi partilerle ilgili farklı düzeylerde incelemelerde bulunmak isteyen araştırmacılara özgün bir istatistikî yöntem olarak önermek amacındadır. ÇMA tekniğinin genel olarak tüm siyaset bilimi araştırmaları için değil de siyasi partiler üzerine araştırmalar için önerilmesinin nedeni yazarın siyasi partiler literatürüne hakimiyeti ve kişisel araştırma gündemi çerçevesinde topladığı veri setlerinin bu literatürle ilgili olmasıdır. Türkiye’de siyasi partiler, elitler, parti içi demokrasi, aday belirleme yöntemleri, parti üyeliği, parti değiştirme, parti seçmen ağları, seçim stratejileri, örgütsel dinamikler, parti monografileri vs. alanlarda çok sayıda araştırmaya konu olmuştur. Bu literatürde istatistikî tekniklerin Batıda yayınlanan dergiler ve kitaplara kıyasla oldukça düşük düzeyde kullanıldığını görülmektedir. Ancak yapılan istatistikî araştırmalarda da ÇMA tekniğinin, farklı akademik disiplinlerde kullanılma düzeyinin aksine, yeterince kullanılmadığı görülmektedir. Tam da bu noktada mevcut çalışmanın ilk amacı istatistiksel araçları kullanan bu literatüre kullandıkları yöntemlerden farklı birtakım avantajları olduğu ve bu bakımdan tamamlayıcı ya da alternatif olarak kullanılabilmesiyle ÇMA’yı önermektir. İkincisi ve daha önemlisi ise istatistikî araçlardan yararlanmayan siyasi parti literatürüne bu tekniği tanıtarak olağanüstü birtakım potansiyellerini gelecekteki araştırmalar için sunmaktır. Bunun için teknik olmayan ve yazarın kendi araştırma gündemine dayanan (Bourdieu’cü anlamıyla) öz-düşünümsel (self-reflexivity) ve oto-analistik bir çerçeve takip edilecektir.

ÇMA, belki de en çok Bourdieu’nün yöntemin geliştirilmesinde ve yayılmasında gösterdiği etkiyle, günümüzde daha çok sosyoloji araştırmalarında kullanılmaktadır. Nitekim Türkiye’deki kullanımlarına bakıldığında bu tekniğin daha çok sosyologlar tarafından kullanıldığı göze çarpmaktadır. Örneğin Nur ve Koytak (2014), Bourdieu’cü teorinin ve kavram setinin araştırmalarda nasıl kullanıldıklarını sorunsallaştırdıkları ve eklektik bir okumanın hayata geçirildiğini vurguladıkları makalelerinde ÇMA analizlerinden yararlanmaktadır. Yemeneciler (2021), ÇMA tekniğinden diğer araçlarla birlikte yararlandığı doktora çalışmasında Bourdieu’nün *Ayırım*’da kullandığı perspektife benzer bir ayrışmanın kendi örneğinde geçerli olmadığı iddiasındadır. Farklı yazarlar da orta sınıfa dair örüntülerin ve hareketlilik dinamiklerinin nasıl gerçekleştiğini görebilmek için ÇMA analizlerinden yararlanmışlardır. (Karademir Hazır vd., 2016) Antalya’da yaşlılar üzerine yürütülen bir başka çalışmada ise ÇMA, yaşlıların sınıfsal konumlarına göre ihtiyaç duydukları hizmetlerin neler olduğunu açığa çıkarmak amacıyla kullanılmıştır. (Arun ve Elmas, 2016) Soytemel (2014) de kentsel ayrışma ve sınıf oluşumu süreçlerini Bourdieu’cü perspektiften ÇMA ile incelemiştir. Sosyoloji disiplinde yürütülen ve ÇMA’yı kullanan araştırmaların sayısını arttırmak mümkündür.

ÇMA’nın kullanımı yalnızca sosyoloji araştırmalarıyla da sınırlı değildir. Farklı disiplinlerin de ÇMA’yı analize dahil ettikleri görülmektedir. Bu noktada sosyal politika (Keskiner, 2021), şehir ve bölge planlama (Ertek, 2015; Saydam, 2019), mimarlık (Altınkaya Genel, 2017; Fidan, 2019), eğitim bilimleri (Atmaca, 2019), su ürünleri (Kocatepe vd., 2020), işletme (Yoruk ve Yoruk, 2012), turizm (Aylan, 2021), sağlık bilimleri (Özgür vd., 2017), antropoloji (Ateş, 2019) gibi disiplinlerde de ÇMA’nın kullanıldığı çalışmaların varlığına dikkat çekmek gerekmektedir. Sosyolojide yaygın ve diğer disiplinlerde de kullanılan yöntemlerden biri olmasının aksine ÇMA tekniğinin siyaset bilimi ve özellikle siyasi partiler literatüründe kullanımı ise hem yerel hem de uluslararası literatür göz önünde bulundurulduğunda oldukça nadirdir. Çeğin’in (2013) Denizli’de siyasal yatkınları Bourdieu’cü perspektiften inceleyen çalışması ile tekniğin Türkiye’deki çalışmalarda kullanılmasında öncü isimlerden olan Güvenç’in (2009) Türkiye siyasetinde değişim ve sürekliliği incelediği çalışması ÇMA analizlerini kullanan istisnai araştırmalara örnektir. Kentlerde yaşayan Alevi gençliği üzerine yürüttüğü çalışmada Mahir (2016) de ÇMA tekniğinden yararlanmışlardır. Farklı sorunsalları olan bu örnek niteliğinde araştırmaların her birini, ÇMA tekniğini kullanan ve *yalnızca* milletvekili adaylığı sürecine dayalı yapılacak farklı araştırmalarla zenginleştirmek, bu çalışmanın ortaya koymaya çalıştığı ÇMA tekniğinin istisnai birtakım potansiyellerini açığa çıkarmak açısından başlangıç düzeyinde fikir verebilir.

Parti siyasetinin farklı veçhelerine dair analizlerde istatistikî araçların çeşitliliğinin yüksek olduğu görülmektedir. Türkiye’de parti içi siyaset ve klientelizm arasındaki ilişkiyi Arjantin ve Türkiye ile karşılaştırmalı bir biçimde inceleyen Kemahlıoğlu (2012) örneğin *oyun teorisini* kullanmaktadır. Kemahlıoğlu’nun bu çalışması

ÇMA ile karşılaştırmalı bir biçimde derinleştirilebilir. Örneğin, milletvekili adaylığı mücadelelerinin kimler arasında geçtiği, farklı sermaye türleri ve hacminden yararlanarak ÇMA analizleri ile üretilebilir. Herhangi bir parti tarafından kimlerin aday gösterildiği ve milletvekili seçildiği tek tek tespit edilebilir. Bu durumda klientelistik araçları ellerinde bulunduranların parti içi siyaset ya da adaylık mücadelesinde bu araçları nasıl kullandıklarına ve adaylık mücadelesinde kimlerin klientelistik araçlarla desteklendiğine makro düzey bir istatistiki bir pencereden bakılabilir. Tunus'ta yer alan partilerle ilgili karşılaştırmalı bir biçimde CHP'yi örgütsel kenetlenme ve birliğin sağlanması noktasında incelediği çalışmasında Şaşmaz (2021) ise farklı istatistiki araçları bir arada kullanmaktadır. Şaşmaz'ın araştırmasının bulgularından biri, parti içi mücadeleler nedeniyle CHP'nin olması gerekenden daha düşük profilde yerel seçim adaylarıyla seçmenin karşısına çıktıkları ve bu nedenle daha yüksek düzeyde oy elde etme olasılığına rağmen istenilen sonuçları alamadıklarıdır. ÇMA analizleri, Şaşmaz'ın çalışmasına paralel olarak CHP'de ya da başka partilerde ister yerel seçimler isterse genel seçimler söz konusu olsun aday ve milletvekili kompozisyonlarının nasıl şekillendiğini uzun erimli, örüntüleri tespit etmeye olanak sağlayacak şekilde ve ilişkisel bir biçimde gösterme kapasitesine sahiptir. Aday ve vekil kompozisyonlarının, örüntülerinin uzun erimli ve istatistiki hesaplamalara dayanan görseller aracılığıyla bilinmesi halinde Şaşmaz'ın araştırmasını destekle(me)(yen) yeni bulgular elde edilebilir.

ÇMA'nın farklı çalışmalarla diyaloga girebilme ve bu çalışmaları derinleştirilme kapasitesi yalnızca bu araştırmalarla da sınırlı değildir. Aytaç ve Çarkoğlu (2019), 7 Haziran ve 1 Kasım 2015 seçimleri arasında yaşanan terör saldırılarının seçmenlerin önceliklerini nasıl etkilediklerini *panel veri seti ve lojistik regresyon analizi* ile incelemişlerdir. Seçmenlerin önceliklerinin seçim sonuçları üzerindeki etkisini ölçen bu çalışma, derinlemesine bir ÇMA analizi ile zenginleştirilebilir. AKP'nin 7 Haziran seçimlerindeki mağlubiyetinin ardından 1 Kasım seçimlerine giderken milletvekili aday listesinde yaptığı geniş ölçekli değişikliğin seçim sonuçlarına etkisi ÇMA tekniği ile açığa çıkarılabilir. 7 Haziran ve 1 Kasım seçimleri için ayrı ayrı üretilebilecek ÇMA haritaları aracılığıyla AKP'nin aday ve milletvekili kompozisyonunda meydana gelen değişimin görsel olarak okunabilmesi seçim sonuçlarında örgütsel dinamiklerin etkisini açığa çıkarılabilmeye yardımcı olabilir. Böylelikle Aytaç ve Çarkoğlu'nun 1 Kasım seçim sonuçlarının yorumlanmasında seçmen tercihlerinin etkisine yönelik yorumları partiye içeriden bir bakışla ve örgütsel açıdan getirilebilecek bir analizle zenginleştirilebilir. Bu aday belirleme yönteminin milletvekili ve aday kompozisyonlarını nasıl etkilediğini ÇMA haritalarıyla ortaya koymak bir başka çalışmanın bulgularına karşılaştırmalı bir dayanak oluşturabilir. Yıldırım ve diğerlerinin (2019) yeniden aday gösterilmede milletvekillerinin parlamenter performanslarının etkisini ölçmede *lojistik regresyon modelini* kullanan çalışması da bu bağlamda düşünülebilir. Farklı aday belirleme yöntemleriyle, örneğin, ön seçimlerle milletvekili adaylarının belirlenmesi durumunda kimlerin yeniden vekil seçil(me)diklerinin tespit edilmesi ve hangi gerekçelerle bu kişilerin yeniden aday gösterildiklerini ÇMA tekniğiyle bulguyabilmek parlamenter faaliyetlerin yeniden milletvekili seçilmedeki rolünü tayin etmede karşılaştırmalı bir temel oluşturabilir.

Görüldüğü üzere ÇMA tekniği, seçmeli bir biçimde ele alınan bu araştırmalara *yalnızca* milletvekili adaylığı bağlamında kullanılarak dahi oldukça kolay bir biçimde eklenilebilmesi ve bulgularıyla bu araştırmalara karşılaştırmalı bir perspektiften dayanak oluşturabilmesiyle siyasi partiler literatürünü ilerletebilme açısından oldukça nadir görülebilecek güçlü potansiyellere sahiptir. Bu çalışma, soyut düzeyde ve birkaç örnek üzerinden sunduğunu bu iddianın nasıl hayata geçirilebileceğinin cevabını ise metin boyunca izleyen kısımlarda arayacaktır. Bunun için birinci bölümde ÇMA tekniğinin kısa bir tanıtımına, istatistiki hesaplamaların nasıl yapıldığı ele alınmaksızın¹, yer verilecektir. Bu bölümde aynı zamanda Bourdieu'nün tekniğin geliştirilmesi ve yayılmasındaki katkıları ele alınacaktır. İkinci bölümde ise ÇMA tekniğinin yapabileceği katkılar verilerin toplanması, kodlanması, analiz çıktılarının yorumlanması açısından diğer yöntemlerden farklı olarak kendine has karakteristikleri öncelikle soyut düzeyde Bourdieu'nün görüşlerinden ve ilgili literatürden yararlanarak dört alt başlıkta incelenecektir. Bu alt bölümlerde yer verilen soyut önermeler yazarın kişisel araştırma gündemine dayanan bir oto-analizle somutlaştırılacaktır. Sonuç kısmında ise bulgulara ve potansiyellere dair genel bir değerlendirmeye yer verilecek ve gelecekteki siyasi partiler araştırmalarına dair genel bir çerçeve sunulacaktır. Bu çalışma mevcut literatüre tam da bu noktada siyasi parti araştırmaları için keşfedilmemiş bu tekniği tanıtarak ve tekniğin literatürün geliştirilmesine

¹ Çok değişkenli istatistik yöntemlerin türlerine, bunların işletilmesi süreçlerinde önem kazanan terimlere (standart sapma, varyans, eigenvalue (öz-değer), eigenvektör (öz-vektör), inertia (atalet, yayılma gibi) ve bunların nasıl hesaplandığına dair Türkçe'de Alpar'ın kitabına bakılabilir. (Alpar, 2011:355-383). Yalnızca ÇMA tekniğinin istatistiki hesaplamalarının nasıl yapıldığı için ayrıca bkzn. (Le Roux ve Rouanet, 2010; Rosenlund, 2009: 59-84)

farklı açılardan katkıda bulunulabilecek potansiyellerini açığa çıkararak katkıda bulunmak amacındadır. İkincil bir amaç ise tekniğin siyasi partiler araştırmalarında giderek artan bir kullanımının hayata geçirilebilmesi halinde ise çok değişkenli istatistik yöntemleri üzerine literatürüne katkıda bulunmasıdır.

2. Çoklu Mütakabiliyet Analizinin Yöntemsel Temelleri

Costa'nın (2013) da belirttiği gibi ÇMA, karmaşık veri kümelerindeki kalıpları ortaya çıkaran kümeleme, faktör analizi ve temel bileşen analizi gibi bir tanımlayıcı yöntemler ailesinin parçasıdır. Bu analiz tekniği geleneksel istatistik yaklaşımlardan ayırt edici birtakım niteliklere sahiptir. Herhangi bir veri setinden kategorik değişkenlerin göreceli yakınlığını sunan benzersiz bir yöntem olan ÇMA, değişkenler arasındaki ilişkilere ilişkin a priori hipotezleri doğrulamak için tasarlanan geleneksel hipotez testlerinden farklı olarak önceden hiçbir beklenti olmaksızın değişkenler ve değişken kategorileri arasındaki sistematik ilişkileri tanımlamak için kullanılır. (Subasish ve Sun, 2016:95). Husson ve Josse (2014:165) de ÇMA'nın temel amaçlarını şu şekilde tanımlamaktadır: (1) bireylerin bir tipolojisini sağlamak, yani bireyler arasındaki benzerlikleri çok boyutlu bir bakış açısıyla incelemek; (2) değişkenler arasındaki ilişkileri değerlendirmek ve kategoriler arasındaki ilişkileri incelemek; ve (3) değişkenleri kullanan bireyleri karakterize etmek için bireylerin ve değişkenlerin incelenmesini birbirine bağlamak. Bazen çoklu uyum analizi olarak da anılan ÇMA tüm değişkenleri temsil eden noktaları mümkün olduğunca az boyutla (eksenle) bir alt uzaya eşleyen bir tekniktir. (Jones, 2011:139) ÇMA tekniğini diğer tekniklerden daha ileri düzeyde ayırtmak bu tekniğin anlaşılması için elzemdir.

İstatistik birtakım teknikler ÇMA ile analiz edilebilen bir çapraz tabloyu analiz etmeye dair farklı varyasyonlar sunmaktadır. Örneğin bir çapraz tablo için genel prosedür, satırlar ve sütunlar arasındaki genel ilişki olasılığını belirlemektir. İlişkilendirmenin önemi Pearson ki-kare testi ile test edilebilir. Ancak bu test veri matrisinin satır-sütun çiftleri arasındaki anlamlı bireysel ilişkilerin hangilerinin olduğu hakkında hiçbir bilgi sağlamaz. Başka bir deyişle ilişkinin nasıl kurulduğunu açıklamaz ve bu teknik benzer veya farklı kategorilerin araştırılmasına izin vermez. Tersine, MA (Mütakabiliyet Analizi), yalnızca bir ilişkinin var olduğunu değil, değişkenlerin nasıl ilişkili olduğunu gösterir. (Costa vd.,2013:2) Ki kare analizleri için Sourial ve diğerleri de benzer tespitlerde bulunmaktadır. İki değişkenli ilişkilerin bir korelasyon matrisinin ki-kare testleri ile görülebileceğini fakat bu stratejinin çok sayıda kategorik değişken için hantallaşacağını ve sonuçları özetlenmesini zorlaştıracığını belirten yazarlar, bu durumun Costa'nın da belirttiği gibi yalnızca bir ilişkinin var olduğunu ancak hangi yanıt kategorilerinin ilişkili olduğunu ortaya çıkarmayacağını ileri sürmektedir. Ayrıca yine bu tür bir analiz, birlikte ele alındığında bu değişkenler arasındaki belirgin ilişkilerin küresel bir resmini sağlamamaktadır. Bunun alternatififi, bu ilişkileri aynı anda keşfetmek için çok değişkenli bir yaklaşım (ÇMA) kullanmaktır. (Sourial vd., 2009:638)

ÇMA'nın ayırt edici bir başka noktası tekniği bireyler hakkında da sonuçlar üretilme kapasitesidir. Duval'in de belirttiği üzere (2016:202-3), bir değişkenin diğer değişkenler üzerindeki etkisini ölçmek için kullanılmayan ÇMA kullanıcılara sadece değişkenler hakkında değil, aynı zamanda bireyler hakkında da sonuçlar vermektedir. Duval bir diğer önemli fark için de regresyon analizine dikkat çekmektedir. Regresyon analizi, bağımlı değişken ile bağımsız değişkenler arasında ayırım yapmaya ve daha geniş olarak, değişkenler arasındaki ilişki ve bu ilişkinin anlamı ve biçimi hakkında hipotezlerin yapıldığı bir modelin belirtilmesine yol açmaktadır. Ayrıca, regresyon analizi sıklıkla yeni hipotezler içeren olasılıksal bir çerçevede uygulanmaktadır. ÇMA'nın dikkate değer esnekliği, birbirine heterojen olan değişkenlerin çok değişkenli analizlerinin yapılmasına izin vermesidir. Bu teknikte iki değişkenli ilişkiler hem doğrusal hem de doğrusal olmayabilir ve analize dahil edilen değişkenlerin normal dağılıma sahip olması zorunlu değildir. (Franco, 2016:1301) Benzecri'nin görüşlerinden yararlanarak Duval (2016:262-3), ÇMA'nın neredeyse hipotez olmadan kullanılabileceğini ve bu nedenle bazen 'modelsiz bir yöntem' olarak sunulduğunu vurgulamaktadır. Rosenlund'a göre bu noktada yukarıda bahsedilen yöntemlerdeki aksine yapılması gereken şey, verilerin araştırmacının çarpıtıcı müdahalesi olmaksızın "kendileri adına konuşmak" için mümkün olan en iyi şansa sahip olmasıdır. Önyargılı varsayımlar, araştırmacıyı iyi niyetle veri setini basitleştirmeye davet edebilir, bu da hayati bilgilerin kaybolmasına ve dolayısıyla analize zarar vermesine neden olabilir. (Rosenlund, 2009:60-1) Peki ÇMA nasıl "çalışır"? ÇMA tekniğinin kendine has özellikleri nelerdir?

Çoklu mütekabiliyet analizinde birinci ve en önemli adım bireyler arasında mesafe yaratan soruların oluşturulması gerektirmesi nedeniyle aktif soruların seçimidir. (Hjellbrekke vd., 2007:271) Le Roux ve Rouanet'nin (2010:11) de ifade ettiği üzere tüm istatistiksel yöntemler gibi geometrik veri analizi yöntemlerinin de ancak ilgili verilerle uğraşmaları durumunda verimli olabileceğini hatırlatılmalıdır: Geometrik bir analiz yapmak, birbirinden farklı verileri toplamak ve bilgisayardan “ne olduğunu” aramak anlamına gelmemektedir. Ya da başka bir yerde vurguladıkları gibi “önce açıklama!:model veriyi takip etmeli, tersini değil!”. (Le Roux ve Rouanet, 2004:299). Volpato'nun (2014:XXXI) “derin ve nüfuz edici sorular olmadan, veriler sessiz kalacaktır!” şeklindeki uyarısı da bu bağlamda okunmalıdır. Yukarıda teorik düzeyde bahsedildiği ve aşağıda somut bir biçimde gösterilebileceği gibi ÇMA'da ilk ve en önemli nokta doğru verilerle işe koyulabilmektir.

Mütekabiliyet analizinin görevi sütunları, vakalar arasında niteliklerin önemli bir birlikte değişimini yakalayan birkaç cimri (tutumlu) boyuta (parsimonious dimensions) ve vakaları birkaç, genellikle hiyerarşik olarak sıralanmış ve farklı kümelerle indirgemektir. (Greenacre, 2007). Bu tespit devasa veri setlerinden genellikle iki boyuta indirgenen ve veri setindeki tüm değişkenleri aynı anda istatistiksel analize dahil eden ve çıktıları görsel olarak araştırmacının hizmetine sunan ÇMA'nın işleyiş mantığının bir özeti olarak okunabilir. Husson ve Josse'nin (176) de söylediği gibi bir değişken yüksek bir atalet-yayılmaya (inertia- yani birçok kategoriye sahip olsa bile) ÇMA çözümünün bu değişken tarafından boğulmayacağı anlamına gelir. Bu nedenle, ÇMA analizlerinde eşit sayıda kategoriye sahip değişkenlere sahip olmak şart değildir. Franco'ya göre ÇMA'nın başka bir önemli özelliği, verilerde bulunan küçük değişikliklere ve bozulmalara karşı belirgin hassasiyetidir. Bu özellik ile bağlantılı olarak, bir ÇMA'ya sunulan bir matrisin minimum vaka sayısını belirleme sorununa dikkat çekmek gerekir. Literatürde, bir ÇMA gerçekleştirmek için gereken minimum vaka sayısı ile ilgili net bir kılavuz bulunmamaktadır. Ancak Greenacre'nin (1984:10) de haklı bir biçimde tespit ettiği gibi ÇMA'nın mantığında eldeki veri seti ve kişinin onu nasıl tanımladığı önemlidir, verinin uygun olduğunu düşündüğü genel çerçeve veya model değil. Sonuç olarak ÇMA tekniği, nihai amaç olarak araştırmacıya verilerini yorumlaması için bir tabloda verilen sayısal bilgileri grafiksel bir forma - bir harita ya da grafiğe- en az bozulma ve bilgi kaybıyla dönüştürmesiyle bu olanağı sağlamaktadır. (Rosenlund, 2009:62)

Flemmen'in (2012:1042) belirttiği gibi ÇMA tarafından üretilen uzamlar (spaces) ilişkiseldir: tıpkı sosyal uzamdaki herhangi bir konumun yalnızca diğer konumlarla ilişkisi açısından anlaşılabilir olması gibi, mekân içindeki herhangi bir bireyin veya kategorinin konumu, yalnızca diğer kategorilerin konumlarıyla ilişkili olarak anlamlıdır. Bu bakımdan ÇMA'nın çok sayıda değişkeni tüm kategorileriyle birlikte aynı anda analize tabi kılması ve hepsini aktif değişken (ya da tamamlayıcı değişken) olarak kullanmaya olanak sağlaması yönündeki bu özellik ilişki ve çok yönlü bir analiz sürecinin farkında olmayı gerektirmektedir. Trafik kazalarının oluşumuna katkıda bulunan değişken kategorilerin arasındaki nokta ilişkileri ÇMA ile tanımlayabileceklerini belirten Raghunandan ve diğerleri (2018:1-2) de bu noktaya dikkat çekmektedir. ÇMA tekniği bu yazarlara göre, “birlikte hareket edildiğinde hangi değişkenlerin kazanın meydana gelmesi üzerinde en fazla etkiye sahiptir?” sorusuna birden fazla faktörün yakınsaması nedeniyle cevap verebilmektedir.

ÇMA'nın günümüzdeki gelişiminde ve yaygınlaşmasında gözle görülür katkıları olan Bourdieu'nün etkisine bakmak gerekmektedir. Mütekabiliyet analizinden, haklı olarak, Bourdieu'nün çalışması örnek bir kullanımını sağladığı için, “Bourdieu'nun istatistiksel yöntemi” olarak bahsetmek yaygın bir şeydir. (LeRoux ve Rouanet, 2010:4) ÇMA'nın sosyolojideki kaderi, Bourdieu'nün mirasından ayrılamaz. Bugün Bourdieu'nün çalışmalarının geniş etkisi, ÇMA'nın yayılmasına yol açan başlıca faktörlerden biridir. Kültür sosyolojisinde, bugün ÇMA'yı kullanan makaleler neredeyse her zaman Bourdieu'den etkilenir: bazıları yeni nesnelere üzerinde veya yeni ülkelerde aynı ampirik işlemleri yeniden üretmeye çalışırken, diğerleri Bourdieu'nün analizlerini tartışır. (Duval, 2016:256) Genel olarak ÇMA'nın ve özel olarak Bourdieu tarafından kullanılmasının uluslararası düzeyde gerçek bir ilgi uyandırmasının ancak son 15 yılda olduğuna dikkat çeken Duval (2018:512-3), Bourdieu'nün sosyolojisine ilişkin giderek yaygınlaşan bilginin, ÇMA'nın artan öneminde başka bir faktör olduğunu vurgulamaktadır.

Bourdieu, “alan” kavramının kendi versiyonunu geliştirdikten ve onu “alan-habitus-sermaye” teorisindeki merkezi terimlerden biri olarak bütünleştirdikten sonra, ilişki yaklaşımı için basit veya çoklu mütekabiliyet

analizinin kullanımını 1970'lerin ikinci yarısından itibaren yaygınlaştırdı. (Wuggening, 2007;307) Bourdieu'nün analitiğini oluşturan bu çok boyutlu "yapısal vizyon, "bağımsız değişkenlerin çoklu etkilerinin kombinasyonuna indirgenemeyen karmaşık bir karşılıklı ilişkiler yapısının küresel etkilerine tekabül ediyordu. (Murtagh, 2019:348) Aynı zamanda Bourdieu'nün istatistikle ilişkisinin, çoğu zaman karanlıkta kalan zengin ve uzun süredir devam eden bir Fransız geleneğinde kurulması gerekmektedir. Bourdieu bu geleneği diriltmiş, güncellemiş ve önemli ölçüde zenginleştirmiştir. (Duval, 2018:515) Alanlar teorisi ile geometrik veri analizi arasındaki seçmeli yakınlık, tesadüfi bir karşılaşma olmaktan çok, iki alan arasındaki karşılıklı bağımlılığın bir biçimini ifade eder: Alanlar teorisi, ortaya çıkan geometrik veri analizi pratiği tarafından sürdürülür ve onun güçlendirilmesine katkıda bulunur. Bu "örtük felsefe"dir. Buna karşılık, Bourdieu ve ekibi tarafından geometrik veri analizin yaygın olarak kullanılması, GDA'nın (*geometric data analysis-geometrik veri analizi*) özellikle sosyal bilimler içinde uluslararası düzeyde kabul edilmesini yönlendirmeye ve sosyologların araştırma uygulamalarını değiştirmeye katkıda bulunmuştur. (Lebaron ve Le Roux, 2018:503)

Ancak ÇMA'nın Bourdieu'nün etkisine ve yayılmasına dair bu yönünün siyasetbilimi açısından geçerli olduğunu söylemek mümkün görünmemektedir. Swartz'ın (2013:1) da belirttiği gibi kültür sosyolojisi, eğitim, teori, beğeni ve tabakalaşma alanlarında pek çok çalışmaya ilham kaynağı olan Bourdieu, ancak siyaset sosyolojisinde çok az ilgi görmüş ve siyaset biliminde pratikte hiç ilgi görmemiştir. Her ne kadar Swartz bunun nedenlerini çalışmasında uzun uzadıya tartışsa da mütekabiliyet analizine dair neredeyse hiçbir değerlendirmede bulunmamaktadır. Bu çalışma yukarıda da vurgulandığı gibi, tek başına olmasa da Bourdieu'nün özellikle teorisi ve felsefesi açısından belirleyici olduğu ve yaygınlaşmasına katkıda bulunduğu ÇMA tekniğinin farklı disiplinlerden siyaset bilimine aktarılması yönünde bir girişim ve davet olarak okunabilir. Nitekim tekniğin yaygınlaşmasında hala kaydedilmesi gereken ilerlemelere ihtiyaç duyulduğu görülmektedir. Aşağıdaki tespitler de bu önermeyi doğrulamaktadır.

ÇMA tekniğinin ayırt edici niteliklerine dair giriş niteliğinde bir tanıtımın ardından yöntemin yaygınlaşmasında gözle görülür katkıları olan iki ismin (Le Roux & Rouanet, 2010:3) "Şimdi nerede duruyoruz?" sorusuna yerverebiliriz. Çok değişkenli istatistik alanında, geometrik yöntemlerin oldukça izole kaldığına dikkat çeken Le Roux ve Rouanet, ÇMA için durumun gerçekten kötü olduğunu dile getirmektedir. Tam kapsamlı araştırma çalışmalarını analiz etmek için çok güçlü olan bu yöntem hala nadiren tartışılmaktadır ve bu nedenle yeterince kullanılmamaktadır. Benzer bir tespit ise toplamda 270 makale ve kitabı inceleyerek ÇMA'nın jenaolojik bir tarihçesini sunan Beh ve Lombardo'dan (2012: 166) gelmektedir: "*Hiç şüphe yok ki, mütekabiliyet analizinin sürekli büyümesi için hala potansiyel söz konusudur. Bu zengin ve en azından Avrupa dışında henüz nispeten keşfedilmemiş istatistiksel aracın daha da geliştirilmesi devam edecek ve mütekabiliyet analizi, yalnızca uygulamalı bilimler için değil, aynı zamanda ilaveten istatistiksel disiplin için de önemli ve çok yönlü bir araç olarak olgunlaşmaya devam edecektir.*"

3. Çoklu Mütekabiliyet Analizinin Siyasi Partiler Üzerine Çalışmalar İçin Taşıdığı Avantaj ve Potansiyellerin Teorik ve Ampirik Açılardan Değerlendirilmesi

Bu bölümde ÇMA tekniğinin taşıdığı potansiyeller üçlü bir yaklaşım biçiminin bir araya getirilmesiyle ele alınacaktır. ÇMA'yı geliştiren yazarların teorik önermeleri, tekniği araştırmalarında kullanan araştırmacıların tekniğin avantajlarına dair vurguları ve bulguları, Bourdieu'nün bu tekniğe dair değerlendirmelerine öncelikle soyut düzeyde bir değerlendirmeye yer verilecektir. Sonrasında ise her bir başlık altında yazarın tamamlanmış ve devam eden araştırmalarına dayanan somut örnekler üzerinden bahsi geçen bu avantajlar uygulamadaki görünüşleriyle açığa çıkarılacaktır. Oto-analiz yöntemi bu çalışmada Pierre Bourdieu'nün (2012) *Bir Oto-Analiz İçin Taslak* kitabında yaptığına benzer şekilde kişisel araştırma gündeminin oluşum süreçleri, kavramsal çerçevenin geliştirilmesi, verilerin toplanması, analiz edilmesine dair anlatisıyla paralellikler taşımaktadır. Bu yöntem ilgili literatürlere angajmanda yazarın kişisel niteliklerini ön plana çıkarmasıyla daha genel düzeyde ifade edilirse yazarı ampirik bir birey olarak bu literatürde konumlandırmasıyla ayırt edilir. Böylelikle yazarın kişisel nitelikleri bilimsel kamusal alana öznel deneyimin nesnelleştirilmesiyle taşınır. Bu çalışmada oto-analiz tekniğinin kullanılmasının nedeni yazarın uzun yıllar boyunca topladığı veri setlerinin varlığı, yazarın ÇMA tekniğinin kullanımına dair hakimiyeti ve siyasi partiler literatürü üzerine yıllar boyu süren okumaların bir araya getirilmesinin ve literatüre aktarılmasının faydalı bir girişim olacağı düşüncesidir. İzleyen kısımda bu faydanın nasıl gerçekleştirilebileceğine dair bir analize yer verilecektir.

3.1. Devasa Veri Setlerinden Ekonomik Yorumlar Yapabilme

Herhangi bir araştırmada analize tabi kılınacak değişken sayısının ve bu değişken kategorilerinin çeşitliliğinin fazlalığı araştırmacılar için uygun bir yöntemin bulunmasını zorunlu kılmaktadır. Çoklu mütekebbiyet analizi tam da bu noktada, geleneksel istatistik yöntemlerinde yaygın bir biçimde göz önünde bulundurulmuş parsimoni ilkesi ve normal dağılım gibi birtakım gerekliliklerden araştırmacıyı “kurtardığı” için elverişli araç olarak karşımıza çıkmaktadır. Le Roux ve Rouanet’in de belirttiği üzere geometrik veri analizinde, regresyon yöntemlerinde gerekli olan türden sert bir tutumluluk (parsimoni) ilkesi bulunmamaktadır.

Daha önceki çalışmalarından birinde 1650 kişi, 32 değişken ve 100’e yakın modaliteye (ya da değişken kategorileri) dayanan bir veri setinden analiz yapmama olanak sağlayan bu teknik aynı anda tüm değişkenleri, modaliteleri ve bireyleri dahil eden istatistiksel analize temel oluşturdu. Herhangi bir değişkeni ya da değişken kategorilerini parsimoni ilkesi gereği sadeleştirilmeden, kukla değişken yaratmadan analize dahil edebilmeme olanak sağlaması bu yöntemin gözle görülür avantajlarından biridir. Ayrıca değişken kategorilerinin bazı durumlarda ikili (binary), bazılarında yaklaşık 25 farklı türde olmasından ötürü normal dağılım göstermemesi ve bu durumun analiz için herhangi bir sorun oluşturmaması ikinci bir fayda olarak bu noktada belirtilmelidir.

ÇMA araştırmacıya verilerin toplanmasında, kategorilerin oluşturulmasında ya da analizinde esneklik sağlasa da bu yüksek düzeyde bir keyfilik olarak okunmamalıdır. Başka şekilde söylenecek olursa bu keyfilik araştırmanın sorunsalına göre değerlendirilmelidir. Örneğin bir araştırmada Kaciak ve Louviere’nin (1998:458) de belirttiği gibi, farklı değişken kategorilerinin sayısı ve doğası keyfi olabilir; örneğin medeni durum, çalışmanın amacına göre (1) evli veya evli olmayan veya (2) evli, bekar, dul, boşanmış veya ayrılmış olarak sınıflandırılabilir. Bu nedenle, belirli bir kodlama şemasının seçimini belirleyen genellikle analizin stratejik amaçlarıdır.

Yazım sürecinde olduğum parti değiştirme üzerine bir çalışmada karşılaştığım manzara buna örnek olarak verilebilir. Parti değiştirme üzerine çoğunluğunu regresyon analizleri ve türevlerinin oluşturduğu istatistiksel analiz yöntemleri kullanan araştırmaların neredeyse tamamında parti değiştirmenin yönü parsimoni ilkesi gereği “iktidar partisine gelişler”, “iktidar partisinden gidişler” vs. şeklinde kodlanmaktaydı. Ben ise parti değiştirmenin yönünün araştırmanın sorunsalı için bizatihi benzer ya da farklı siyasi geleneklerdeki partiler arasında olduğunun önemli olduğunu düşünmekteydim. Aynı zamanda aynı parti değiştirme yönünün (örneğin DYP(DP)’den AKP’ye geçiş yapmanın) farklı seçim dönemlerinde farklı anlamlara geldiğini istatistiksel olarak iddia etme amacındaydım. ÇMA, yukarıda bahsettiğim esnek kodlama nedeniyle 30 farklı parti değiştirme hareketini tek tek kodlamama ve bu parti değiştirme hareketlerinin her birinin diğer değişkenlerle birlikte analize dahil edilmesine olanak sağladı.

Benzer bir esneklik avantajı CHP’den farklı olarak AKP’yi çalışırken de varlığını gösterdi. Veri toplama sürecinde AKP’de CHP’den farklı olarak kurucu il-ilçe başkanlığı ya da genel merkez yöneticiliğinin alan içerisinde ayırım yaratan bir nitelik olduğunu fark ettiğimde ÇMA sayesinde kurucu yöneticilik gibi bir değişken kategorisi oluşturabildim. Ayrıca CHP’den farklı olarak AKP’de 3 dönem kuralının işletilmesi nedeniyle bu kuralın etkisini görebilmek için yine bir değişken olarak bu kuralın alanın işleyişini nasıl etkilediğini görebilmem amacıyla da farklı bir değişken oluşturmaya karar verdim. Tüm bu stratejiler göstermektedir ki ÇMA’nın mantığında özellikle verilerin toplanması ve kategorileştirilmesi sürecinde araştırmanın amaçları ve stratejileri ve ilgili değişkenlerin doğru bir biçimde tespit edilmesinin oldukça önemli bir yeri vardır.

Lebaron’un (2015:296) Bourdieu üzerine tespiti de benzerdir. Yazara göre Bourdieu, çalışmalarında kullandığı geometrik veri analizi yöntemlerinde somut bir sosyal alanda ilgili tüm aktörlerin derinlemesine ve ince ampirik tanımını her zaman güçlü bir şekilde göstermektedir.

Parti değiştirme üzerine çalışmamdan yukarıda verilen örnek bu konuyu da açıklığa kavuşturmuştur. 2019 yerel seçimlerinde herhangi bir partiden diğer partiye geçiş için 30 farklı parti değiştirme yönü konusuydu. DYP, SP, MHP, CHP, DSP ve diğer partilerden AKP’ye geliş ile AKP’den bu partilere ve bağımsız statüsüne doğru geçiş bu değişikliğin yönüne dair değişken kategorilerinin neredeyse yarısını oluşturmaktaydı. Literatüre uygun olarak başlangıçta çok sayıda değişken kategorisini tek bir kategoriye indirgemek için tüm partilerden AKP’ye gelişleri tek bir kod, AKP’den diğer partilere gidişleri başka bir kod olarak atadım. Amacım 30 farklı değişken kategorisinin tek bir diyagramda “kalabalık” bir biçimde yayılmasını önüne geçmek, daha sade ve okunur bir diyagram üretmekti. Ancak bu tarz bir kodlama biçimi ÇMA sonucu üretilen diyagramda çok sayıda örüntünün, tarihsel gerçekliğin, çok boyutlu bir analiz çerçevesinin kaybolduğunu göstermekteydi. Bu bakımdan Shinobu ve Savage’in tespitlerine benzer şekilde karmaşıklığın tümevarımsal sonuçları ve veri temsiline karmaşık gerçekliğini sağlamak amacıyla her bir parti değiştirme hareketini tek tek kodlama yoluna gittim. Zamanın türetilmiş görüntüsü bu kez ampirik ve tarihsel manzaraya büyük ölçüde duyarlı bir analiz çerçevesi sağladı. Yeri gelmişken belirtmek gerekir ki bu analiz sonrasında üretilen analizin toplam değişkenliği açıklama oranı (varyans ya da ÇMA terimleriyle inertia) diğer durumlardan daha yüksek bir düzeyde gerçekleşti.

ÇMA'nın katkıları bunlarla da sınırlı değildir. Bu noktada Bourdieu'nün çalışmalarında ve College de France'ta verdiği derslerinde sıklıkla bahsettiği kodlama faaliyetinden bahsetmek gerekir. Bourdieu'ye göre kodlama (2013:133)²,

“açık sınıflar, net kesikler oluşturarak, keskin sınırlar tesis ederek bir yere konulamaz olanları dışarıda tutma pahasına buğudan, müphemden, belirsiz sınırlardan, yaklaşık taksimlerden kurtulmaktır... Kodlama şeyleri basit, açık, aktarılabilir kılar: anlam üzerine denetim altında bir uzlaşımı, bir tasdiki, *homolegein*'i mümkün kılar. Kelimelere aynı anlamı verdiğimizden eminizdir.”

Bourdieu'nün (2021:62) derslerinden birinde “aynı şeyleri bulmak için “aynı şeyleri söyleme” olarak tanımladığı *homolegein*, aynı ölçütleri kodlamanın gereğine işaret etmektedir. ÇMA analizleri, yazarlara analiz nesnelere arasında karşılaştırmanın daha elverişli bir biçimde yapılabilmesi için ortak kodların yaratılması açısından fırsatlar sunabilmektedir. Aşağıda daha ayrıntılı bir biçimde bahsedileceği üzere ampirik gerçekliği “olduğu gibi” kodlayarak ortak bir dil yaratımına ve büyük veri setlerinin içeriğini daha basit, açık ve aktarılabilir kılınmalarına olanak sağlayabilir. Şüphesiz bu aşamada önceki araştırmaların kodlama düzenlerine, prosedürlerine bakıp eleştirel bir süzgeçten geçirerek analizi bu çerçevede gerçekleştirmek Bourdieu'nün de dediği gibi “*homolegein*”i mümkün kılar.

Subasish vd.'ne göre (2015:97) ÇMA, hesaplanan değerlere dayalı bir biçimde, çoğu ilişkili kategorinin birbirine yakın, ilişkisiz olanların ise birbirinden uzakta çizildiği bir grafik gösterim olarak açıklanabilir. Verilerin kolayca algılanmasını ve yorumlanmasını mümkün kılan bu grafik gösterimler ya da temsiller, değişkenler arasındaki ilişkilerin yapısının basitleştirilmesi yoluyla büyük, karmaşık veri kümelerini etkili bir şekilde özetleyerek verilerin global ve genel bir görünümünü sunmaktadır. Başka bir deyişle ÇMA aracılığıyla karmaşık ve kelimelerle ifade edilmesi zor olan özellikler ve gruplar arasındaki ilişkileri çok kısa bir şekilde gösterilebilirler. (Aktaran Duval, 2018:51)

Daha önce tamamladığım çalışmalardan birinde CHP'de adaylık mücadelelerinde Siyasi Partiler Kanununda yer alan ön seçim yönteminin merkez yoklaması ile ne ölçüde benzer ya da farklı aday profillerine yol açtığını ve ön seçimlerin “parti içi demokrasinin” göstergesi olarak değerlendirilip değerlendirilemeyeceğini analiz etme amacındaydım. Bunun için CHP'nin tüm Türkiye'de aday gösterdiği ve milletvekili seçilenlerin profillerinin ne ölçüde farklılaştığını açığa çıkarmak gerekliydi. Merkez yoklaması (2007) ile aday gösterilen adayların ve seçilen milletvekillerinin ön seçim yöntemiyle aday gösterilen ve milletvekili seçilenler ile karşılaştırmak ve benzerliklerle-farklılıkları açığa çıkarmak bunun bir yolu idi. ÇMA analizlerini yapmadan önce topladığım 32 farklı kategorik değişkene dayalı tabloları her bir seçim dönemi için karşılaştırmak dışında bir alternatif bulunmamaktaydı. Hepsinden de öte değişkenler arasındaki ilişkilerin yapısını açığa çıkarmaya çalışmak hem oldukça uzun bir betimleyici analizi gerektirmekteydi ve bu her bir değişken arasındaki ilişkiye tek tek bakmak aracılığıyla sağlanabileceği için istenilen analiz için elverişli araçlar sunmamaktaydı. 2007, 2011 ve 2015 seçimlerinde aday gösterilen ve milletvekili seçilenlerin uzamını 3 farklı ÇMA haritasıyla göstermekle bu meseleyi yalnızca 3 sayfalık materyalle kısaltabildim. Her üç seçim döneminde de farklı yöntemlerle aday gösterilen ve milletvekili seçilenlerin görsel diyagramlardaki dağılımları büyük ölçüde (neredeyse tamamen) benzerdi.³ Kısacası teknik, ana kütle ile çalışmanın da getirmiş olduğu tüm avantajların sayesinde daha fazla ince ayrıntıyı tesis etme ve adaylık mücadelelerinin karmaşık ancak basit okunan bir resmini çıkarma potansiyeli sergiledi. Yöntemin değişiklik yaratmadığını yukarıda bahsedildiği gibi karmaşık bir veri kümesine dayanarak, ürettiği görselleştirilmiş diyagramlar aracılığıyla etkili bir şekilde özetledi.

3.2. Ampirik Bireyler ve Epistemik Bireyler Ayrımını Sunmaya Elverişli Bir Araç Olarak Çoklu Mütakabiliyet Analizi

Bourdieu, ÇMA analizine dair en kapsamlı ve sistematik görüşlerine yer verdiği *Homo Academicus*'ta (gündelik yaşamda kullanıldığı anlamıyla) ampirik birey ile aynı bireyin analiz kapsamında kazandığı statüye dayanan) epistemik birey ayrımına yer verir. Buna göre ÇMA aracılığıyla istatistikî analizler sonrasında görselleştirilmiş uzamın herhangi bir noktasında yer alan bireyin edindiği statü bu bireyin analiz öncesindeki konumundan farklı bir görünüm sergiler. Bourdieu bu durumu herkesin bildiği fakat analiz içerisinde epistemik bir statüye yükseltilen Levi Strauss üzerine şu tespitleriyle açıklığa kavuşturmuştur:

² Çevirmenin kaidelendirme olarak ele aldığı “codification” tabiri bu çalışmanın sorunsalına uygun olarak “kodlama” olarak değiştirilmiştir.

³ Tamamen benzer olmamasının bir nedeni önceki seçim dönemlerinde aday olmuş ve milletvekili seçilmiş kişilerin profillerinde meydana gelen değişimlerin farklı değişken kategorileri aracılığıyla analize dahil edilmesidir. Diyagramların birbirinden oldukça az düzeyde farklılaşmasının en önemli nedeni olarak bu durum gösterilebilir.

“... inşa edilmiş birey, aynı açık ölçütlere göre inşa edilmiş diğer bireyleri karakterize eden saptanabilir bir farklar sistemi tarafından vasıflar bütününden ayrılan, açıkça tanımlanmış vasıfların sonlu kümesiyle tanımlanır; daha kesin bir dille, inşa edilmiş birey, göndergesini sıradan uzamda değil tam da etkili değişkenlerin sonlu kümesinin tanımı tarafından üretilen farklılıklardan inşa edilmiş bir uzam içinde tespit eder. Böylece her bilimsel analizin işlediği ve ürettiği inşa edilmiş Levi-Strauss, doğruyu söylemek gerekirse Hüzünlü Dönenceler’in yazarını tanımlamak için her gün kullandığımız özel isimle aynı göndergeye sahip değildir. (Bourdieu, 2021a:25-6)

Bachelardcı bir epistemolojik kopuş gerçekleştirmek için Bourdieu, Swartz’ın (2015:470) belirttiği gibi gündelik bilgi ve bilimsel bilgi arasındaki ayrıma dikkat çekmektedir. Gorski (2015:470) ise, Bourdieu’nün işaret ettiği epistemolojik kopuşu sağlama yolunda, geleneksel kategorilerin bilimsel kategorilerle pahasına terk edilmesi gerektiğini vurgulamaktadır: böylelikle *“toplumsal aktörlerin pratiklerini kendilerine ve diğerlerine açıklamak için kullandıkları “pratik kategorileri” ile sosyal bilimlerin bu pratikleri araştırmakta kullandığı “analiz kategorileri” arasında açık bir ayırım tesis ederiz.”* Bourdieu’nün teorisinin bir yönünün “nesnelleştirmeye” dayandığına dikkat çeken Blasius ve diğerleri (2019:2), bunun koşulunun ilgili fenomenlerin sistematik olarak nesneleştirilmesiyle yerine getirilebileceği görüşündedir. Böylelikle kendilerini gösterdikleri bir sistem içerisinde varlık kazanırlar. Yazarlar yine katı metodolojik fetişizme karşı olmasına rağmen, Bourdieu’nün ampirik araştırmasının, alanların ve mekanların ilişkisel inşasına dayandığını belirtmektedir. Metodolojisinin bu temel yönü, Benzecri’nin büyük ölçüde belirleyici/etkili olduğu belirli bir tür istatistiksel veri analizini motive eder. Lebaron ve Le Roux da (2018:504) Bourdieu’nün, toplumsal gerçekliğin ilişkisel doğasının biçimselleştirilmesini mümkün kılan matematiksel araçlara duyulan ihtiyaçtan sık sık söz ettiğine dikkat çeker.

Bourdieu’nün (2019:47) de belirttiği gibi tüm bu tespitler araştırmacıyı, “edebi zariflik arayışının aksine, kes(k) inlik arayışı, kişiyi, gücünü ve anlaşılabilirliğini basitleştirilmiş ya da tahrif edilmiş olmasına borçlu olan, kulağa hoş gelen cazip kalıplardansa, hemen her zaman, daha sevimsiz, daha hantal ancak daha kes(k)in ve daha kontrollü ifadeyi tercih etmeye sevk eder.” Amaç bir kez daha vurgulamak pahasına bilimsel bir nesne inşa ederken, her şeyden önce ortak duyudan, yani herkes tarafından paylaşılan temsillerden kopmaktır. (Bourdieu ve Wacquant, 2021:259) Mütekabiliyet analizi, Levi Strauss örneğinden hareketle açıkladığı gibi araştırmacıya ihtiyaç duyduğu bu noktada yardıma koşmaktadır:

“Halbuki inşa edilmiş bir uzamda işgal ettiği konumla ayrıştığı yazışmalara ilişkin mütekabiliyet analizinin diyagram-planının (akış planının) gösterdiği gibi epistemik Levi-Strauss, ele alınan teorik evren içindeki yerinde vasıfların sonlu kümesi ile başka işgal edilmiş bireylerin kümesine bağlanmış sonlu vasıf kümelerinin tamamı arasında kurulmuş bu değişkenlerin arasında eşitsizce bağlı olan, eşit olmayan yoğunluk farklarının sistemi tarafından karakterize edilir. Kısacası epistemik Levi Strauss, vasıflarının inşa etmeye katkıda bulunduğu uzamda işgal ettiği konuma göre tanımlanır... Bitip tükenmez doksik Levi Strauss’un aksine epistemik Levi-Strauss, kavramsallaştırmaktan kurtulabilecek hiçbir şey içermez.”(Bourdieu, 2021(a); 26-7)

Duval, Bourdieu’nün epistemik ihtiyat ve titizlik ile okuyucunun yorumunu kontrol altına alma karşısında takındığı bu tutumu eleştirmektedir. Bu eleştirilere dair yorumlarda bulunmak ÇMA’nın farklı niteliklerinin anlaşılmasını sağlayabilir. Duval’e göre (2018:521-2), verilerin oluşturulmasında karşılaşılan güçlüklerin etkisinden ayrı olarak, ÇMA bulgularına ilişkin yorum, “ampirik bireyler” ve “epistemik bireyler” arasındaki fark gibi hususları içermelidir. Kişilerin bulutunu (diyagramda temsil edilen gruplaşma veya ayrışmayı kastediyor – y.n) oluşturan noktaları gerçek isimlerle belirleme işleminin sınırları vardır, “istatistiksel birey” her zaman, bireyin ilişkili olduğu aktif değişkenlerin modaliteleri tarafından benzersiz bir şekilde tanımlanan bir “profil”dir: bunlar ampirik bireyin taşıyıcısı olduğu potansiyel özelliklerin bütününe içeremez. İlginç bir biçimde Duval’in eleştirisi olarak sunduğu bu argümanın, bilimsel soyutlama veya genellemenin tam olarak yapmaya çalıştığı şey olduğudur. Herhangi bir araştırmada önemli olan “profillerin” ampirik gerçekleştiği ne ölçüde temsil ettiği.

Burada asıl eleştirilmesi gereken nokta Duval'ın belirttiği ve araştırmanın analiz nesnesi bireyin potansiyel özelliklerini eksiksiz bir biçimde taşıyabileceği yönündeki inançtır. ÇMA karmaşıklığı basite indirme ve çıkarımlar yapabilmeye olanağı sunmasıyla ampirik bireyin eksiksiz bir betimlemesinden ziyade araştırmanın bütünselliğiyle ilişkili bir biçimde bir analiz çerçevesi sunmaktadır. Analize dahil ettiği bireyleri eksiksiz bir biçimde tanımladığı yönünde herhangi bir iddiası da bulunmamaktadır. Bu noktada önemli olan ampirik bireyi tanımlarken kullandığı iyeliklerin, niteliklerin, özelliklerin tarihsel gerçekliği ne ölçüde açıkladığıdır. ÇMA tekniğinin kullanımında bir başka önemli nokta değişkenlerin eksenlerin oluşumuna yaptığı katkıların ve aktif eksenlerdeki modalitelerin pozisyonlarıdır.

CHP üzerine olan çalışmamda adaylık ve milletvekilliği yarışının partinin genel merkez ve yerel örgüt yöneticileri arasında olduğunu bulgulamıştım. Ancak analiz kategorisi olarak kullandığım il-ilçe başkanlığı, milletvekilliği, parti meclisi, merkez yürütme kurulu üyelikleri hem yasal bir dayanağa sahipti hem de gündelik kullanımlarıyla ampirik gerçeklikler olarak varlık göstermekteydi. Veri toplama sürecinde aday listesine dönemin mevcut il-ilçe başkanı olarak girenlerin 2011 seçimlerinde milletvekili seçildikleri görülmekteyken aynı durum 2015 seçimleri için geçerli değildi. Partinin yerel kademelerinde gençlik kolları, ilçe yöneticilikleri, ilçe başkanlığı ve sonrasında il başkanlığı yapacak şekilde (ki bunlar ÇMA diyagramlarında ilintili bir biçimde değişken kategorileri olarak gösterilmektedir) aşamalı bir kariyere sahip olmak milletvekili olabilmek için ayırt edici niteliklerden biriydi. Ancak tüm bu nitelikleri haiz bireylerin 2015 seçimlerinde büyük ölçüde saf dışı edildiklerini ÇMA analizleri sonucu üretilen haritalar, böyle bir amacı açıkça hedeflememe rağmen, bulguladı. Milletvekili seçilenlerin ezici bir çoğunlukla partinin farklı kademelerinde on yıllardır görev almış kişiler olduğunu gördüğümde bunun için siyasi geçmişlerinin kaç yıl olduğunu ya da siyasete hangi partide başladıklarını belirten bir değişken ekledim. Her ne kadar veri toplama sürecinde uzun bir parti kariyerinin milletvekili seçilmede etkili olduğunu düşünsem de görsel istatistiki analiz buna ihtiyatla yaklaşmam gerektiğini belirtti. Bunun nedeni, 15 yıl il başkanlığı ya da genel merkez yöneticiliği yapmış herhangi bir partili 5 yıl il başkanlığı yapmış başka bir rakip karşısında seçimleri kaybedebilmekteydi. Ya da 2015 seçimlerinin istatistiki analizi ile üretilen ÇMA uzamı, doktorların özellikle İstanbul, Ankara, İzmir gibi büyük illerin dışında il başkanları karşısında özellikle ön seçim sürecinde zaferle ayrılabilirdiğini göstermekteydi. Söylemin oluşturulması sürecinde herhangi bir kademedeki parti yöneticiliğinin adaylık sürecindeki etkisini gündelik kullanımlardakinden farklı bir epistemik ya da istatistiki özne seviyesine ayırt edici nitelikleriyle aktarılması gerekmekteydi. Çalışmanın analiz ettiği ve örnek gösterilebilecek il başkanlığı statüsünün gündelik kullanımlardaki anlamlarından kaynaklanabilecek, yukarıda özellikle Bourdieu'nün kötü okuma, öznel okuma ve hepsinden de öte pratik okumadan farklı bir şekilde epistemik statüsünü bozabilecek yorumlardan kaçınmanın bir yolu ÇMA analizini devreye sokmaktır. Kısacası hangi durumlarda aşamalı bir parti kariyeri olan bir il başkanının kazanabileceğini göstermenin sınıflandırıcı bir tanımını yapmak her bir seçim döneminde alana özgü mücadele dinamiklerinin, yer değiştirmelerin, alışverişlerin, yükseliş ve düşüşlerin yani tarihin yok edilmesi tehlikesini bünyesinde barındırmaktaydı. Başka bir deyişle hangi il başkanlarının hangi durumda adaylık mücadelesinden başarıyla çıktıklarının *ex ante* bir cevabı olmadığını ve bu cevabın ancak analiz sonrasında *ex post* bir biçimde verilebileceğini ÇMA analizleri net bir biçimde gösterdi. Nitekim her bir seçim döneminde il başkanlarının "milletvekili seçilenlerin" koordinatlarına uzaklıklarının gösterilmesi ve bu uzaklıkların hesaplanmasında kendilerini ve diğerlerinin özelliklerini niteleyen kategorik değişkenlerle birlikte analize tabi kılınması ile her bir seçim döneminin kendine özgü adaylık mücadelesinin bütüncül bir bakış açısının sağlanması mümkündür.

Çalışma boyunca sürekli örnekleri verilen yerel seçimlerde parti değiştirme olgusunun ÇMA ile analizinin sonuçlarının oluşturduğu modaliteleri ya da aktif değişken haritasını veya değişkenlerin eksenlere yaptığı katkıları gösteren bir analiz sonucuna burada yer vermek bu bakımdan önemlidir.

Yukarıdaki diyagram 2014'ten 2019 seçimlerine gelirken mevcut partilerinden farklı partilere geçiş yapan belediye başkanı ve adayların uzamını göstermektedir. Buna göre diyagramın sağ üst quadranı incelendiğinde diğer partilerin adaylarının hangi parti değiştirme hareketini yaptıklarının, daha önceki başkanlık deneyimlerinin, önceki seçimlerdeki oy oranı farklarının, seçimi ne düzeyde oyla kazandıklarının, en yakın rakipleri arasındaki oy farklarını niteleyen değişken modalitelerinin nasıl gruplaşarak bir örüntü oluşturduğu görülmektedir. Buna göre iktidar dışındaki partiler başka partilerin adaylarını transfer ederek onların bireysel güç ve kapasitelerini kendi partilerinin gücüyle birleştirerek seçimleri oldukça yakın oy farklarıyla kazandığını göstermektedir. Diyagramın sağ alt quadranı batıdan doğuya doğru okunduğunda ise 2014'te başkan seçilenlerin hangi durumlarda parti değiştirerek tekrar başkan seçildiklerini ilgili değişken modalitelerini yakın konumlandırarak açığa çıkarmaktadır. Buradaki örüntü ise başkanların büyük çoğunlukla büyük partilere geçerek tekrar seçildiğini göstermektedir. Diyagramın sol alt quadranından başlayarak güneyden kuzeye doğru okunması ise parti değiştiren belediye başkanlarının hangi durumlarda seçimleri kaybettiğini ilgili değişken kategorileri arasındaki uzaklıkları geometrik hesaplamalara dayanarak gruplandırmasıyla açığa çıkarmaktadır.

Diyagramın kuzey-güney, doğu-batı veya başka yönlerden okunabilmesine ve quadranların üretilmesine olanak sağlayan şey değişkenlerin eksenlerin oluşumuna yaptığı katkılar ve aktif eksenlerdeki modalitelerin pozisyonlarıdır. Aşağıda yer alan SPSS analiz çıktılarında yer alan değişkenlerin eksenlere yaptığı katkılar diyagramın nasıl okunması gerektiğine dair bir rehber-klavuz işlevi görmektedir.

	Discrimination Measures		
	Dimension		Mean
	1	2	
@2014Oy_Farki	,746	,165	,456
Parti_Degistirmenin_Yonu	,700	,805	,752
@2019Baskan_veya_Aday	,750	,041	,395
Oy_Orani	,426	,314	,370
@2019Oy_Farki	,761	,451	,606
Parti_Degistirmenin_Zamani	,015	,655	,335
Baskanlik_Yapilan_Donem	,565	,135	,350
@2014Baskan_veya_Aday	,741	,090	,416
Active Total	4,704	2,657	3,680
% of Variance	58,803	33,208	46,006

3.3. Tekniğin İşletilmesinde A-Priori Varsayımların Yokluğu ve Agnostik Veri Analizi Süreci

ÇMA tekniğinin eleştirilenlerinden bazıları, hipotezleri test etmediği için modelden veya teoriden bağımsız olduğu iddiasındadır. Genellikle bu teknik, “yalnızca tanımlayıcı” veya “veri taramaya dayalı” olduğu için eleştirilir. Ancak tekniğin savunucuları ise bunun bir olumlu bir nitelik olduğu iddiasındadır. Fransa'daki bu tekniğin en sadık savunucularından ve popülerleştiricilerinden biri, aslında, özellikle bu nedenle çoklu mütakabiliyet analizini desteklemiştir. Verilere herhangi bir ön yargı dayatmaksızın verinin konuşmasını sağlayan bir yöntem olan ÇMA'da yol gösterici ilke, bir kez daha vurgulamak pahasına, şudur: «model, verileri takip etmeli, tersi değil»⁴. (Harcourt, 2002:1001)

Anlamlılık testleri ve regresyona dayalı nedensel argümanların neredeyse zorunlu olarak döngüsel olduğuna dikkat çeken Freedman (1991:292-3) bir regresyon modeli türetmek için, sistemdeki değişkenleri, bunların nedensel ara bağlantılarını, ilişkilerin işlevsel biçimini ve hata terimlerinin -bağımsızlık, dışsallık, vb.- istatistiksel özelliklerini belirten ayrıntılı bir teoriye ihtiyaç duyulduğundan söz etmektedir. ÇMA'nın bir analitik hüneri de bu modellerden farklı bir işletim sürecini devreye sokmasıdır. Bairedd ve diğerlerine (2018:1) göre diğer istatistiksel analiz araçlarından farklı olarak ÇMA, değişkenlerin bağımsız ve bağımlı olarak sınıflandırılmasını gerektirmez. Ek olarak, ÇMA'da verilerin dağılımına ilişkin varsayımlarda bulunmak da gereksizdir. ÇMA görüldüğü üzere güçlü bir istatistiksel-analitik çerçeve sunmaktadır. ÇMA'nın sağladığı avantajlardan biri de analiz öncesi varsayımların varlığına ve müdahale sürecinin niteliğine dayalıdır. Bu noktada yapılması gereken Mohr'un da haklı bir biçimde belirttiği gibi incelenen nesnelerin bir bütünün parçası olarak bağlam içinde görülmesidir. Anlamları, şeyin

⁴ Yazarın burada kastettiği ve literatürde oldukça sık bir biçimde kullanılan bu sözün sahibi, Fransa'da tekniğin geliştirilmesinde en önemli kişilerden biri olan, Jean Paul Benzecri'dir.

kendisinin karakteristik özellikleri, nitelikleri veya özleri tarafından değil, daha çok içinde gömülü oldukları nesnelere, uygulamalar veya faaliyetler alanına atıfta bulunularak belirlenir. (Mohr, 2000:1)

Yukarıda soyut ve betimleyici bir şekilde dile getirilen bu avantajların ve potansiyellerin uygulamada nasıl bir görünüm sergilediği ÇMA ile neyin yapıldığını hatırlayarak anlaşılabilir. Ogunsakin ve diğerleri (2021:92) ÇMA'nın grafik yeteneğinin, herhangi bir temel varsayım olmaksızın göstergeler arasındaki ilişkilerin ifadesini özetlediğini ve bunun da yorumlamayı kolaylaştırdığını ifade etmektedir. Benzecri'nin yukarıda yer verdiğimiz alıntısının da işaret ettiği gibi analiz sonucu üretilen diyagram veriye dayalı bir model oluşturur. Mevcut istatistiksel analiz yöntemleri, özellikle parametrik olanlar, temel bir temel varsayıma ve ilgi sonucu ile ortak değişkenler arasında önceden tanımlanmış bir ilişkiye sahiptir. Bu tür modeller, temel varsayımlardan birinin ihlal edilmesi durumunda güvenilmez çıkarımlara neden olabilir. ÇMA örneğinde, böyle bir temel varsayım söz konusu değildir. (Ogunsakin vd, 2021:92) Ancak burada analize tabi tutulacak veri türlerinin niteliğine dikkat çekmek gerekmektedir. Nitekim Hardy, (2014:85), sembolik sermayenin önemli göstergeleri alandan alana değiştiğinden ve çalışılan belirli alan tarafından tanımlandığından, toplanan veri türleri araştırma nesnesine göre değiştiğini söylerken haklıdır. Bu durum ilgili değişkenlerin bulunması ve toplanarak analize dahil edilmesinin yanında istatistiki analiz sonucunda ortaya çıkan diyagramların yorumlanmasında da ÇMA analizine dair birtakım gerekliliklerin olduğunu göstermektedir. Lebaron ve Le Roux'nun (2018:507) dikkati çektiği gibi bir alanla ilgili sosyolojik veriler için yöntemin yeterliliğini tam olarak kavramak gerektiğinde bulutların inşası ve yorumlanması için bireyler arasındaki mesafe tanımının ne anlama geldiğini anlamak esastır. Bourdieu'nün (2021(b):40-41) College de France derslerinde tekrar tekrar vurguladığı kodlamaya dair görüşleri ÇMA'nın kodlamaya dair gereksinimlerine verilmiş özet bir cevap gibidir:

“... bir bireyi kodlamak demek, onu bir bakıma atomlarına ayırmak, onu ayırtmak, bir dizi ayrık, bağımsız ve basit kategoriye dönüştürülebilecek özellikleriyle onu incelemek demektir.... Önemli tüm teknik ilerlemeler, anın dayattığı aciliyete, yani “en kısa yoldan nasıl kodlarım sorusuna uzak düşüncelerden doğar.... İncelediğiniz vakada amacınıza hizmet edecek şekilde inşa edilmiş formel ölçütlerden ziyade, gerçeklikte grupları gerçekten bölen ölçütleri bulmak gerekir.”(vurgular yazara aittir)

Bourdieu'nün dediği gibi basitlik, yalınlık, normal dağılım vs gerekliliklerden ziyade gruplar arasında “gerçekte ayırım yaratan ölçütleri bulmak” analizin en önemli aşamasıdır. Zaten ÇMA tekniğinin yapmayı başardığı en önemli mesele, olabilecek en az bilgi kaybıyla bu karmaşıklığı yukarıda da bahsedildiği gibi basit, kolay okunabilir görseller halinde sunmaktır. Elbette mesele bununla da sınırlı değildir. Bourdieu'nün herhangi bir metnin okunması üzerine *Sosyoloji Meselelerinde* (2019:48) felsefi ya da teorik okuma yapmama yönünde yaptığı uyarılarını ÇMA yöntemi için de akılda tutmak gerekmektedir: *“Bir eserde öne sürülen “tezleri” ve varılan “sonuçları” nihai ürün olarak ortaya çıktıkları gelişme sürecinin seyirinden bağımsız olarak ele almak (yani ampirik analizlerin, istatistiki tabloların, yöntemle ilgili uyarıların resmen “atlanması”) bu türden bir okuma şeklidir. Böyle okuduğunuzda bambaşka bir kitap okumuş olursunuz.”*

ÇMA'nın kendine has işletim sürecinin veri toplanması, kodlanması ve analiz bulgularının incelenmesi bir yorumlama sürecini beraberinde getirmektedir. Yorumlama süreci ise Duval'in dediği ve yukarıdaki açıklamalara paralel bir sürecin sonucudur. Yazara (2018:522) göre, bir ÇMA'nın bulgularına ilişkin yorumlar, onları elde etmemizi sağlayan süreçler hakkında eleştirel bir düşünceye işaret etmektedir. Grafiklerdeki mesafeler ve ortaya çıkan yapılandırma ilkeleri, verilerin ve kararların oluşturulmasında karşılaşılan güçlüklerin işaretleridir, örneğin değişkenlerin kodlanmasını belirleyen keyfilikten asla tamamen muaf değildir. Daha önce de bahsedildiği ve Bourdieu'nün de net bir biçimde vurguladığı gibi ampirik analizlerin, yöntemsel prosedülerin, veri setlerine dair tanıtıcı bir anlatıya yer verilmesi bu keyfiliğin ölçütünü belirlemede araştırmacıya savunabileceği argümanlar sunabilir. Herhangi bir bireyin herhangi bir özelliğinin nasıl kodlandığı analizin ürettiği çıktıları yakından ilgilendirmektedir.

Parti değiştirme üzerine yukarıda bahsedilen çalışmaya tekrar dönmek tüm bu soyut önermelerin uygulamada nasıl bir görünüm sergilediğini anlamak açısından elzemdir. Bu çalışmada işlemselleştirdiğim ÇMA analizi yukarıda bahsedilen sorunların üstesinden gelmede ve özellikle örüntülerin tespit edilmesinde oldukça tutarlı grafiklerin üretimiyle sonuçlandı. Konu üzerine literatürle ortak bir diyaloga girebilme adına bu literatürde en sık kullanılan değişkenlerle uyumlu bir şekilde tüm Türkiye geneline aday gösterilen ve bunlar arasından başkan seçilenlerin tamamını analize katarak işe başladım. Parti değiştirmenin zamanı, önceki seçimlerdeki oy oranları, mevcut seçimlerde elde edilebilecek oy oranına dair beklentiler, geçmiş dönemde belediye başkanlığı deneyimleri, seçim çevresi büyüklüğü, parti değiştirmenin hangi partiler arasında gerçekleştiğini nitelemek üzere kullanılan parti değiştirmenin yönü gibi değişkenler en sık kullanılan türlerdendi. Yine bu literatür yukarıda bahsettiğim bağımlı-bağımsız değişkenlerin tayini, kukla değişkenlerin yaratılarak farklı değişken türlerinin sadeleştirilmesi, iki değişken arasındaki ilişkilere dayalı çıkarımsal hipotez testlerine dayanması, bazı kontrol değişkenlerinin analize tabi kılınması gibi prosedürlerin sıklıkla kullanıldığı lineer modelleri kullanmaktaydı. Başlangıçta ÇMA prosedürünü işletebilmek amacıyla bu literatüre uygun olarak kodlama işine giriştim. Bu durum özellikle parti değiştirmenin yönü ile ilgili değişkenin kodlanması sürecinde birtakım sorunlar çıkardı. Bu literatür genellikle iktidar partisine diğer partilerden ya da bağımsız statülerden gelenleri değişken olarak “to government” (iktidar partisine gelenler), gidenleri de “from government” (iktidardan gidenler) şeklinde kodlamaktaydı. Benim kendi örneğimde 2009, 2014 ve 2019 seçimlerinde 30 farklı parti değiştirme yönü bulunmaktaydı. Ancak bu parti değiştirmelerin yönünün yaklaşık yarısı iktidar partisinden olanıydı. Öbürü AKP etrafında cereyan etmekteydi. SP, CHP, BBP, MHP, DP, ANAP’tan AKP’ye gelenler ya da tersinden AKP’den bu partilere gidenler her bir seçim döneminde parti değiştirmenin yönüne dair toplamın yarısını oluşturmaktaydı. ÇMA süreci yukarıda da bahsedildiği gibi agnostik bir sürece ve veriler arasında önceden herhangi bir varsayıma dayanmamaktadır. Hem literatürle hem de görsel olarak daha kolay okunabileceği düşüncesiyle parti değiştirmenin yönüne dair değişkeni AKP’ye geliş ve gidişleri ayrı birer kategori olarak kodlama yoluna gittim. Böylece toplamda bu değişkenin kategori sayısı 30 yerine 12’ye düştü. Amacım hiçbir biçimde a priori varsayımlar, verileri sadeleştirmek, normal dağılım sağlamak gibi birtakım gereklilikleri yerine getirmek değildi. Yapmak istediğim bulguların diyagramda daha kolay okunmasını sağlamak ve bu bulguları karşılaştırmalı literatürün bilimsel kamusal alanına yukarıda da sıklıkla vurgulandığı gibi aynı şeyi kodlayarak daha kolay bir şekilde aktarmaktı. Ancak AKP’ye geliş ve AKP’den gidişleri iki farklı değişken kategorisi ile kodlayınca üretilen diyagramların partiler arasındaki ideolojik farklılıkları ortadan kaldırdığını ve üretilen diyagramın ampirik gerçekliğe tam olarak tekabül etmediğini bulguladım. Bu kez daha önce Benzecirî’nin de dediği gibi tüm parti değiştirme hareketlerini tek tek hiçbir müdahalede bulunmadan her birini değişken kategorisi olarak kodladım. Ortaya çıkan sonuçlar örüntülerin tespit edilmesinde olağanüstü sonuçlar verdi. Değişken kategorileri arasındaki mesafeler, kümelenmeler ve bu kümelerin kendi içlerindeki dağılımlarına dayalı olarak üretilen görseller tüm bu “kalabalık görselliğin” aslında basit bir biçimde birtakım örüntüler olduğunu açığa çıkardı. Daha düşük sayıda kodun girilmesiyle elde ettiğim diyagramların aksine verilere, tarihsel gerçekliğe hiçbir şekilde dokunmadan yaptığım bu kodlamalar mevcut literatürden farklı şey söylememe olanak sağladı. Örneğin başkan ya da adayların diğer partilerden AKP’ye gelişleri arasında nitelik itibarıyla göz ardı edilmemesi gereken birtakım farklılıklar söz konusuydu. Diyagramların işaret ettiği AKP’ye SP, BBP, DP, ANAP gibi partilerden gelme ile daha büyük bir parti olan MHP’den gelmek farklı örüntülere işaret etmekteydi. Aynı şekilde AKP’ye CHP’den gelmek de farklı bir şekilde yorumlanması gerektiğini gösteriyordu. AKP’den bahsi geçen bu partilere gitmek de benzer şekilde yorumlanabilirdi. Adayların hangi durumlarda kazandığı, hangi parti değiştirme türünü yapan başkanların kazandıklarını ve kaybettiklerini ve hepsinden de öte nasıl kazandıklarını tek bir görsel diyagramla elde etmek mümkün hale geldi. Parti değiştiren belediye başkanlarının en fazla kaybettikleri durumun CHP’den gidenler için olduğu bu kişilerin elde ettiği oy oranlarının en düşük seviyede diyagramda ilgili değişkenlerle gruplanmasıyla açığa çıkmıştı. Metnin çeşitli yerlerinde vurgulandığı gibi ÇMA tarihselliğe, bağlama oldukça duyarlı bir yöntemdir. Her bir seçim döneminde aynı parti değiştirme hareketinin diyagramın farklı noktalarında kümelenmesi ya da ayrık nokta(lar) oluşturması ise bu hareketin aynı anlama gelmeyebileceği yönünde bir işaret fişegini ateşledi. Gerçekten de ÇMA sayesinde, mevcut literatürde zamansallığı ve bağlamın önemsiz olduğunu ve zamandan bağımsız bir şekilde her bir parti değiştirme hareketinin kukla değişkenler yaratılarak tek bir değişken ile kodlandığı, bir parti değiştirme hareketinin tarihin farklı dönemlerinde farklı anlamlara gelebileceğine dair düşünömsel (reflexive) bir yönelim sergilemedikleri için bunun göz ardı edilmemesi gereken bir sorun olduğunu bulguladım. Böylelikle ÇMA hem örüntülerini tespit etmemde hem de a-priori varsayımlarla herhangi bir müdahalede bulunmadığım için ve her bir seçim dönemini ayrı diyagramlarla açığa çıkardığım için diğer yöntemlerin aksine doğurgan bir teorik bakışı hayata geçirmeme olanak sağladı.

4.4. İleri Düzey Etnografik Araştırmalar İçin Vaka Seçimine Temel Oluşturma ve Yeni Sorular Sorulmasını Sağlama

ÇMA tekniğinin bir diğer gözle görülür potansiyeli araştırmanın sorunsal ve bütünselliği ile ilgilidir. ÇMA herhangi bir araştırmada tek yöntem olarak kullanılabilir ve araştırma bu analizin çıktılarıyla yetinebilir. Ancak bazı durumlarda daha ileri düzeyde etnografik araştırmaların yapılması gerektiğinde sorunsala uygun olarak ÇMA makro düzey bir istatistiki temel oluşturabilir.

Daha önceki çalışmalarımın birinde yöntemin CHP’de aday belirleme yönteminin tüm Türkiye genelinde bir değişiklik yaratmadığını bulgulamıştım. Ancak statik bir istatistiki analizi daha derinlemesine saha araştırmasıyla desteklemek ve daha dinamik bir analizi yine aynı çalışma kapsamında sunmak istiyordum. ÇMA tam da bu noktada özellikle analiz ana kütleyle dayandığı için en yaygın görülen örüntüleri, ayrıklaşan örnekleri ve bunların Türkiye genelinde nasıl bir görünüme sahip olduğunu gözler önüne serdi. Bu durum ÇMA’nın ileri düzey, derinlemesine etnografik/antropolojik örneklem sahası seçebilmede araştırmacıya sunduğu olanakların yakından incelenmesini gerektirmektedir.

Breiger (2009:255) örneğin, MA temsillerinin derinlemesine çalışmasına giden yinelemeli süreçte vaka seçimi için bir kılavuz olarak kullanılabileceğini iddia etmektedir. Ona göre karşılaştırmalı saha araştırması, her zaman derinlemesine çalışılacak 'en iyi' vakaları bulmakla meşguldür. Kendi çalışmasından verdiği örnekler bu vakaların nasıl bulunabileceğini göstermektedir. Yazara göre, doğru nedensel koşulların seçildiğini varsayarsak, ağırlık merkezine (*barycentric*) dayalı MA'nın boyutlandırılmış görselleri daha derinlemesine çalışma için vaka seçimine giden yolu görmenin bir yolunu oluşturur. British Columbia'daki sosyal sınıf ve kültür arasındaki bağlantıları inceleyen çalışmasında ÇMA prosedürünü kullanan Veenstra (2007:24) da sunduğu analizin Kanada'daki sosyal sınıf dinamiklerine gömülü sağlık eşitsizliklerinin doğasını ortaya çıkarmaya ve anlamaya adanmış geniş kapsamlı, boylamsal ve çok yöntemli bir araştırma programının yalnızca ilk adımını temsil ettiğini ifade etmektedir. Mevcut çalışma açısından daha da önemlisi ise Veenstra'nın devamında gündelik yaşamda sosyal mesafeye neden olan algıları tanımlayan etnografik araştırması açısından çalışmasında sunulan sınıf gruplamaları analizine temel oluşturabileceği vurgusudur.

Hardy'nin (2014:90) mütekabiliyet analizinin etnografik araştırmalarla desteklenmesi yönündeki tespitlerine tersinden bakmak bu tekniğin bir başka avantajını açığa çıkarmaktadır. Diğer yazarlar gibi Hardy de, bireysel failerin yaşanmış deneyimlerine ilişkin örnekler ve vaka çalışmaları olmaksızın diyagramların yeterli olmadığını dile getirmektedir. Yazara göre *Ayrım*'ın söylemsel montajı, genelleştirilmiş ifadeleri açıklayıcı örneklerle yan yana getirerek bunu yapmanın bir yolunu gösterir. Dinamik saha araştırmalarında elde edilen bulgulara tersine bir biçimde çoklu mütekabiliyet analizindeki temsiliyet üzerinden bakmak derinlemesine tekil vakalar üzerinden tümevarımsal çıkarımlar yapmaya olanak sağlayabilir. Görüldüğü üzere ÇMA bir araştırma için, gerekli şartlar sağlandığı takdirde, tek başına istatistiksel bir analiz yapabilmenin aracı olabilir. Ya da aynı araştırmada makro düzey bulguları ile daha mikro düzey vaka analizleri arasında köprü işlevi görebilir. Vaka seçiminde örüntülerin analiz sonucu doğru bir biçimde tespit edilmesi halinde uygun vakaları bulmaya yardımcı olarak bu araştırmaların doğru tercihten kaynaklanan analitik içerimlerini zenginleştirebilir.

ÇMA'nın vaka seçimine istatistiksel bir temel oluşturabilmesinin yanında bir başka potansiyeli de yeni örüntüler ve dolayısıyla da daha ileri düzey araştırmalar için yeni sorular sorma olasılığını arttırmasıdır. Philips ve Philips'in (2009:164) tespitine göre diğer ampirik sosyal araştırmalar gibi, mütekabiliyet analizi de yalnızca bazı açılardan basitleştirmektedir. Verilerin bazı yüzeysel birikimlerini ve karmaşıklıklarını ortadan kaldırabilir. Altta yatan bazı yapıları ortaya çıkarabilir. Ancak araştırmacılar genellikle başladıklarından daha fazla soruyla bitirirler. Bu ÇMA'nın gözle görülür bir başka meziyetidir. Sourial ve diğerlerinin de (2009:10-11 de belirttiği gibi bu mütekabiliyet analizinin, kategorik değişkenler arasındaki ilişkileri ortaya çıkarmak, gelecekteki analizler için hipotezler⁵ oluşturmak için çok yardımcı bir araç olabilmesi ile ilgilidir. MA (Mütekabiliyet Analizi), kategorik değişken yanıtları arasındaki kümelenmeyi araştırdığından, ikili bir analiz yoluyla keşfedilemeyecek olan bilgileri, değişkenler içindeki ve değişkenler arasındaki yanıtların nasıl ilişkili olduğunu ortaya çıkarabilir.

⁵ Burada hipotezler, istatistiksel prosedürler çerçevesinde doğrulanan ya da yanlışlanan teknik bir mesele olarak görmekten çok yeni sorular sorma potansiyeli açısından düşünülmelidir.

Bu konu ile ilgili somut bir örnek olarak yalnızca ÇMA analizi sonrasında elde edebildiğim ve hiçbir şekilde böylesi bütüncül bir bakışa sahip olamayacağım bir örnekle çalışmaya devam edilebilir. Kendi çalışmamda elde ettiğim diyagramlarla şöyle bir sorudan yola çıkarak yeni bir araştırma yapmak oldukça mümkün görünmektedir. CHP'de adaylık mücadelelerinde mesleki dernek ve vakıfların (barolar, meslek odaları, işveren örgütleri dernekler vb.), hemşehri derneklerinin, siyasi nitelikli dernek ve vakıfların (ADD, ÇYDD vb.) etkisi için saha araştırması yapılabilecek yerlerin tespitinde ÇMA diyagramları olağanüstü kolaylık sunmaktadır. Diyagramlara kısa bir bakış bu dernek ve vakıflarda faaliyet geçmişi olanların büyük ölçüde Marmara ve Ege bölgelerinde topladığını ve bu bölgelerde alan içerisindeki mücadelede ayırım yaratan bir nitelik olduğunu göstermekteydi. Diyagramlar bahsi geçen bu dernek ve vakıflarda görev almış ya da hala görevde bulunan kişilerin aynı zamanda partinin özellikle yerel düzeydeki örgütlerinin yönetim kademelerinde yer alan kişiler olduklarını ilgili değişken kategorileri ile olan korelasyonlara dayalı hesaplamalardan açığa çıkarmaktaydı. Ancak özellikle ekonomik nitelikli meslek örgütlerinde faaliyet gösteren kişilerinse ayrıksı bir biçimde parti profesyoneli olmadıklarını işaret etmekteydi. Özetle bu soruya cevap verebilmek için diyagramlar, tüm Türkiye geneli göz önünde bulundurulduğunda bu tarz STK'larda görev yapmanın milletvekili adaylığı mücadelesinde özellikle büyükşehirlerde yaşayan bireylere avantajlar sağladığını, bu kişilerin büyük çoğunlukla aynı zamanda parti örgütlerinde yönetici (il, ilçe başkanı gibi) olduklarını, ancak ekonomik sermayesiyle adaylık mücadelesine girişen Sanayi ve Ticaret Odası başkan ve yöneticileri örneğinde olduğu gibi birtakım kişilerin parti içinde pozisyonları olmadıklarını ve mücadeleye politik sermayeden farklı araçlarla dahil olduklarını ve bazı durumlarda başarılı olduklarını göstermekteydi.

AKP üzerine şimdilerde veri toplama sürecinde olduğum bir çalışmada makro düzeyde adaylık mücadelesinin bu partide nasıl bir görünüm sergilediğini CHP ile karşılaştırmalı bir şekilde analiz etme hedefindeyim. CHP'ye benzer şekilde adaylık mücadelesinin tüm Türkiye genelinde nasıl bir görünüm sergilediğini sunmayı düşündüğüm betimleyici ve statik manzarayı, daha dinamik ve araştırma için daha geniş bir analitik çerçeveye oturtacak saha araştırmaları ile desteklemek amacındayım. ÇMA, tam da bu noktada hangi illeri adaylık mücadelesinde vaka analizi için seçmem gerektiği konusunda yol gösterici olma potansiyeline sahiptir. Örneğin tüm Türkiye'de AKP tarafından aday gösterilen ve bunlar arasından milletvekili seçilenlerin uzamını oluştururken ayrıksı veya en sık görülen örnekleri, kümelenmeleri yedi bölgeden oluşan bir kategorik değişken olarak analize dahil etmek mümkündür. Analizin ürettiği görsellere göre tatmin edici bir cevap alınmazsa bu kez illerin plaka numaraları üzerinden bir kodlama yoluna gidilip birbirine en zıt örneklerin olduğu iller ya da birbirine farklı değişkenler açısından bağlı illerin ağırlık merkezine dair (barycentric) konumları vs tespit edilebilir. Böylece aynı çalışmada bu bölümde bahsedilen hem makro düzey bir istatistikî çerçeve oluşturulabilir. Bu çerçeve de ileri düzey vaka analizleri için temel oluşturabilir.

4. Sonuç

Bu çalışmada siyasi partilerin farklı yönlerine dair yürütülen araştırmalarda oldukça nadir kullanılan bir teknik olan ÇMA metodolojisinin bu araştırmalar için kayda değer birtakım potansiyelleri olduğu iddiasını geliştirmeye çalıştım. Tekniğin hesaplamalara dayanmayan fakat işletim prosedürünü ele aldığım ilk bölümde tanıtıcı birtakım mülahalalara yer verdim. Bu kısımda Bourdieu'nün tekniğin gelişimi ve yayılımında gözle görülür katkılarını vurguladım. Swartz'ın da Bourdieu'nün özelden siyaset sosyolojisi genelde ise siyaset bilimi açısından Bourdieu'nün neredeyse hiç kullanılmadığına yönelik vurgusunu ÇMA tekniğini sorunsallaştırarak açığa çıkarmaya çalıştım. Sosyoloji ve diğer disiplinlerde giderek artan kullanımına rağmen bu tekniğin hala arzu edilen kullanım düzeyinden uzak olduğunu ve keşfedilmemiş birçok yönünün bulunduğunu vurgulayan başka yazarların görüşlerine yer vererek daha genel düzeyde tekniğin tanıtılmasının özellikle siyasi partiler literatürüne önemli katkılar yapabileceğini vurguladım. Böylelikle bu metni tekniğin araştırmacıların kullanımına sunulması bağlamında tanıtıldığı ve bahsi geçen bu avantajlarının detaylı bir biçimde ele alındığı anlatıya yer verdim.

Tekniği geliştiren kişilerin birincil görüşleri, çalışmalarında tekniği kullananların teorik önerileri ile ampirik bulguları, Bourdieu'nün tekniğin geliştirilmesindeki katkıları ve çalışmalarında tekniği işlemselleştirmesinin ardındaki dinamikleri, kendi araştırma deneyimim sürecinde tekniği kullanarak edindiğim tecrübelerle dayalı bir anlatıyla hem soyut hem de somut nitelikte birtakım iddialarda bulundum. ÇMA tekniği büyük veri setlerinden oldukça ekonomik yorumlar yapabilme; tekniğin işletim sürecinde kendine has dinamikleriyle a-priori varsayımlar, modellemeler, kukla değişken yaratımı, tutumluluk ilkesinin hayata geçirilmesi, normal dağılım gibi birtakım şartları gerektirmeme; ileri düzey etnografik araştırmaları için uygun sahaların tespit edilmesinde istatistikî bir dayanak oluşturabilme: gündelik kullanımlarıyla zihinlerde yer edinen ampirik bireyleri, analizde yer alan nitelikleriyle tanımlanabilecekleri epistemik bireyler haline getirme gibi potansiyel avantajlarla siyasi parti araştırmacıları için oldukça önemli birtakım avantajlara sahiptir. Yeri gelmişken belirtmelidir ki ÇMA geleneksel analiz yöntemleriyle ilişkisi çerçevesinde analiz edilmiştir. Ancak istatistik literatüründe kümeleme analizleri, karar ağaçları, makine öğrenmesi gibi daha gelişkin tekniklerin de kullanıldığı aşikardır. ÇMA'nın bu çalışmada bu ileri teknikler karşısında literatür için taşıdığı avantaj ve potansiyellerin mütevazî düzeyde olduğu kabul edilmelidir.⁶ Bu bakımdan geçmişte tamamladığım, şimdi devam ettiğim ve gelecekte çalışmayı düşündüğüm araştırmalar

⁶ Bu noktaya dikkati çektiği için metni değerlendiren hakemlerden birine özellikle teşekkür etmek isterim.

için bu tekniğin taşıdığı potansiyellerin araştırma sürecinde kendilerini sürekli bir biçimde “hatırlatması” benim burada anlatmaya çalıştığım ve her ne kadar farklı yazarlara yer vermemden ötürü asla kişisel bir hikaye olarak görülemeyecek bir deneyimin başkaları tarafından da fark edilmesini sağlamaya yönelik bir girişimdir.

Farklı yazarların araştırmalarında ve benim deneyimlediğim kişisel araştırmalarda yukarıda bahsedilen potansiyellerin gerçekleştirilmiş olmasının yanında yakın bir zamanda yürütmeyi planladığım birtakım araştırmalar için de bu tekniğin “işe yarayabileceği” yönündeki yaygın bir “epistemik inanç” nedeniyledir ki bu çalışma siyasi partiler üzerine çalışmalar yürütecek araştırmacılar için bu tekniğe kullanımına çağrı yapan bir nevi “davet” olarak okunmalıdır. Yukarıda vurgulanan ve gerçekleşen avantajların gelecekte de farklı araştırmalar için gerçekleşip gerçekleşmeyeceğini görebilmek için ise literatürün bu iddiayı daha ileri taşıyıp taşımadığını beklemek gerekmektedir.

Kaynakça

- Alpar, R. (2011). *Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistiksel Yöntemler*, Detay Yayıncılık, Ankara.
- Altınkaya, Ö. (2017). “İstanbul’un Çevre Sorunlarına Bölgesel Ölçekte Bakmak: Marmara Bölgesi’nde 1990 ve 2006 Yılları Arasında Tarım Ve Orman Arazi Örtülerinin Dönüşümü”, *İdealkent*, 21/8, 91-117
- Arun, Ö. ve Elmas, Ç. (2016). “Yaşlılıkta Ayrım: Çağdaş Türkiye’de Yerel Yönetimleri Bekleyen Zorluklar”, *Sosyoloji Dergisi*, 36/2, 351-372.
- Ateş, K. (2019). *Bourdieu’cu Yaklaşımla Ankara Devlet Tiyatroları Seyircilerinin Beğeni Kültürü*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Hacettepe Üniversitesi.
- Atmaca, T. (2019). *Eğitimde Toplumsal Eşitsizliğin Kültürel Sermayenin Aktarımıyla Yeniden Üretilmesi*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Osman Gazi Üniversitesi.
- Aylan, F. K. (2021). “Macera Turizminin Görsel Haritalama Tekniğiyle Bibliyometrik Analizi: Web of Science Veri Tabanı İncelemesi”, *Seyahat ve Otel İşletmeciliği Dergisi*, 18/3, 496-517.
- Aytaç, S. E., & Çarkoğlu, A. (2019). “Terror attacks, issue salience, and party competence: Diagnosing shifting vote preferences in a panel study”, *Party Politics*, 27/4, 755-766
- Beh, E. ve Lombardo, R. (2012). “A Genealogy of Correspondence Analysis”, *Australian & New Zealand Journal of Statistics*, 54/2, 137-168
- Blasius, J. vd. (2019). “Investigations of Social Space: Introduction”, (Ed: Jörg Blasius vd.) *Empirical Investigations of Social Space*, Springer, Switzerland.
- Bourdieu, P. (2012), *Bir Oto-Analiz İçin Taslak*, Bağlam Yayınları, İstanbul
- Bourdieu, P. (1996), *The State Nobility: Elite Schools in the Field of Power*, (Çev:Lauretta C. Cough), Stanford University Press, Stanford.
- Bourdieu, P. (2004). *Science of Science and Reflexivity*, (Çev:Richard Nice), Cambridge, Polity Press.
- Bourdieu, P. (2013). *Seçilmiş Metinler*, (Çev: Levent Ünsaldı), Heretik Yayınları, Ankara.
- Bourdieu, P. (2015). *Ayrım: Beğeni Yargısının Toplumsal Eleştirisi*, (Çev: Ayşe Günce Berkkurt, Derya Fırat Şannan), Heretik Yayıncılık, Ankara.
- Bourdieu, P. (2017). *The Social Structures of the Economy*, (Çev: Chris Turner), Polity Press, Cambridge
- Bourdieu, P. (2019), *Sosyoloji Meseleleri*, 4. Basım, (Çev: Filiz Öztürk vd.), Heretik Yayınları, Ankara.
- Bourdieu, P. (2021b). *Genel Sosyoloji – College De Franca Dersleri (1981-1983)*, (Çev: Zuhale Emirosmangaoglu, İis İletişim Yayınları, İstanbul.
- Bourdieu, P. (2021a). *Homo Academicus*, (Çev: Nazlı Ökten vd.), Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Bourdieu, P. ve Wacquant, L. (2021). *Düşünsel Sosyolojiye Davet*, (Çev: Nazlı Ökten), İstanbul, İletişim
- Breiger, R. L. (2009). “On the Duality of Cases: Correspondence Analysis (CA) and Qualitative Comparative Analysis” *The SAGE Handbook of Case-Based Methods*, (Ed: David Byrne & Charles C. Ragin), Sage Publications, London
- Costa, P. S., vd. (2013). “The Use of Multiple Correspondence Analysis to Explore Associations Between Categories Of Qualitative Variables In Healthy Ageing”, *Journal of Aging Research*, 1-12.
- Çeğin, G. (2013). *Denizli Politik Haritalar ve Eğilimler*, Laodikya Yayınevi, Denizli

- Dianne P. ve Phillips, J.(2009) "Visualizing Types: the Potential of Correspondence Analysis", The SAGE Handbook of Case-Based Methods, David Byrne & Charles C. Ragin (eds.), Sage, London, 148-168.
- Duval, J. (2016). "Multiple Correspondence Analysis", *The Sage Handbook of Cultural Sociology*, (Ed:David Inglis ve Anna-Mari Almila), London, Sage Publications
- Duval, J. (2018). "Correspondence Analysis and Bourdieu's Approach to Statistics: Using Correspondence Analysis within Field Theory", *The Oxford Handbook of Pierre Bourdieu*", (Ed: Thomas Medvetz ve Jeffrey J. Sallaz), Oxford University Press, New York.
- Duval, J. "Multiple Correspondence Analysis", <https://www.politika.io/en/notice/multiple-correspondence-analysis>.
- Ertek, B. (2015), "İstanbul'dan Geriye Göç", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, İstanbul.
- Fidan, G. (2019). *History of Protest Spaces in Istanbul*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Kadir Has Üniversitesi
- Flemmen, M. (2012). "The Structure of the Upper Class: a Social Space Approach", *Sociology*, 46/6, 1039-1058
- Franco, G. (2016). "Multiple Correspondence Analysis: One Only or Several Techniques", *Qual Quant*, 50, 1299-1315.
- Gorski, P., (2015). "Sonuç", *Bourdieu ve Tarihsel Analiz*, (çev: Özlem Akkaya), Heretik Yayıncılık, Ankara.
- Greenacre, M. (1984). *Theory and Applications of Correspondence Analysis*, London, Academic Press.
- Greenacre, M. (2007). *Correspondence Analysis In Practice*. 2nd ed. Chapman & Hall, London.
- Grenfell, M., (2014). "Bourdieu and Data Analysis", *Bourdieu and Data Analysis: Methodological Principles and Practice*, (Ed: Michael Grenfell ve Frédéric Lebaron), Peter Lang, Bern-Germany
- Güvenç, H. M. (2009). Türkiye Seçim Atlası, 1950-2009: Türkiye Siyasetinde Süreklilik ve Değişim, Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Hanquinet, L. vd. (2013). "The Eyes of the Beholder: Aesthetic Preferences and the Remaking of Cultural Capital", *Sociology*, 48/1, 111-132.
- Harcourt, B. (2002), "Measured Interpretation: Introducing the Method of Correspondence Analysis to Legal Studies", *University of Illinois Law Review*, 979-1018.
- Hardy, C. (2014). "Re-presenting the Social World: Bourdieu and Graphic Illustrations of Field", *Bourdieu and Data Analysis: Methodological Principles and Practice*, (Ed: Michael Grenfell ve Frédéric Lebaron), Peter Lang, Bern-Germany.
- Hjellbrekke, Johs. vd. (2007). "The Norwegian Field of Power ANNO 2000", *European Societies*, 9/2 245-273
- Hovden, J. (2008), Profane and Sacred: a Study of the Norwegian Journalistic Field, (Yayınlanmamış Doktora Tezi, Bergen University.
- Husson, F ve Josse, J. (2014). "Multiple Correspondence Analysis", *Visualization and Verbalization of Data*, (Ed:Jörg Blasius & Michael Greenacre), London: Chapman and Hall/CRC.
- Ibenskans R. ve Sikk, A. (2017). "Patterns of Party Change in Central and Eastern Europe, 1990-2015", *Party Politics*, 23/1, 43-54.
- Kaciak, E ve Louviere, J. (1990). "Multiple Correspondence Analysis of Multiple Choice Experiment Data", *Journal of Marketing Research*, 27/4, 455-465.
- Karademir, I. vd. (2016). "Orta Sınıfların Farklı Kesitleri: Sınıf Geçmişi, Kültür ve Mesleki Statü", *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, 19/2, 64-107, <https://doi.org/10.18490/sosars.261671>
- Kemahlioğlu, Ö. (2012). *Agents or Bosses: Patronage and Intra-party Politics in Argentina and Turkey*, ECPR Press, UK.
- Keskiner, H. (2021). *Türkiye'deki Vakıf Üniversitelerindeki Burslu Programlar ve Yükseköğretimde Fırsat Eşitliği*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi.
- Kocatepe, D. vd. (2020). "Consumer Perceptions of Food Safety of Fried Mussel: Multiple Correspondence Analysis", *Food and Health*, 6/1, 9-19. <https://doi.org/10.3153/FH20002>

- Lebaron, F. (2009). "How Bourdieu "Quantified" Bourdieu: The Geometric Modelling of Data", *Quantifying Theory: Pierre Bourdieu*, (Ed:Karen Robson ve Chris Sanders), Springer.
- Lebaron, F. (2015). "Pierre Bourdieu, Geometric Data Analysis and the Analysis of Economic Spaces and Fields", *Forum for Social Economics*, 47, 3-4, 288-304, DOI:10.1080/07360932.2015.1043928.
- Lebaron, F. ve Le Roux, B. (2018). "Bourdieu and Geometric Data Analysis", *The Oxford Handbook of Pierre Bourdieu*, (Ed: Thomas Medvetz ve Jeffrey J. Sallaz), Oxford University Press, New York.
- LeRoux B. ve Rounet,H. (2010). *Multiple Correspondence Analysis*, London, Sage Publications
- Mahir, Y. E. (2016). *Differentiation of Political Opinions Among the Alevi Youth In Istanbul*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi.
- Manzo, G. (2007). "Variables, Mechanisms, and Simulations: Can the Three Methods Be Synthesized?: a Critical Analysis of the Literature", (çev: Amy Jabobs), *Association Revue Française de Sociologie*, 48, 35-71
- Mohr, J. W., (2000). "Bourdieu's Relational Method in Theory and Practice", Paper Presented at the ASA Meetings, Washington D.C. <http://www.soc.ucsb.edu/ct/pages/JWM/Papers/Bourdieu.pdf>
- Murtagh, F. (2019). "The Geometry and Topology of Data and Information for Analytics of Processes and Behaviours: Building on Bourdieu and Addressing New Societal Challenges", *Empirical Investigations of Social Space* (Ed: Jörg Blasius vd), Springer, Switzerland
- Nur, A. ve Koytak, E. (2014). Mümkün Bourdieu'ler uzayında bir Bourdieu: Türkiye bilimsel üretim alanında Bourdieu Sosyolojisi", *Sosyoloji Dergisi*, 29/2, 331-356.
- Ogunsakin, R. vd. (2021). "Relating Student Engagement Indicators to Academic Performance Using Multiple Correspondence Analysis", *Cybernetics and Information Technologies*, 21, 85-102,
- Özgür, R. G. (2017). "Sağlık Bilimlerinde Çoklu Uyum Analizi ve Uygulaması", *Kocaeli Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 3/2, 9-18.
- Phillips, D.ve Phillips, J. (2009). "Visualizing Types: the Potential of Correspondence Analysis", *The SAGE Handbook of Case-Based Methods*, (Ed: David Byrne & Charles C. Ragin) Sage Publications, London
- Ragunanda, B. vd. (2018). "Multiple Correspondence Analysis of Pedestrian Crashes in Rural Illinois", *Journal of the Transportation Research Board*, 1-12, <https://doi.org/10.1177/0361198118777088>
- Rees-Jones, I. (2011). "Correspondence Analysis: A Case for Methodological Pluralism?", in *The SAGE Handbook of Innovation in Social Research Methods*, (Ed: Malcolm Williams & W. Paul Vogt), Sage P., London.
- Rosenlund, L. (2009). *Exploring the City with Bourdieu: Applying Pierre Bourdieu's Theories and Methods to Study the Community*, VDM-Verlag.
- Saydam, Ç. (2019), *Kentsel Gelişmede Sporun Değişen Rolü: İstanbul'un Spor Coğrafyası*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi.
- Shinobu, M. vd Savage, M. (2007). "Have There Been Culture Shifts in Britain?", *Cultural Sociology*, 1/3, 293-315
- Sourial, N. vd. (2010). "Correspondence Analysis Is A Useful Tool to Uncover the Relationships Among Categorical Variables", *Journal of Clinical Epidemiology*, 63/6, 638-6467
- Soytemel, E. (2014). "Belonging" in the Gentrified Golden Horn/Halic Neighbourhoods of Istanbul", *Urban Geography*, 36/1, 64-89.
- Subasish D. ve Sun, X. (2016). "Factor Association with Multiple Correspondence Analysis in Vehicle-Pedestrian Crashes. Transportation Research Record: Journal of the Transportation Research Board, 2519/1, DOI: 10.3141/2519-11 95-103
- Swartz, D. (2013). *Kültür ve İktidar: Pierre Bourdieu'nün Sosyolojisi*, 2. Basım, (Çev: Elçin Gen), İletişim Yayınları, İstanbul.
- Swartz, D. L. (2013). *Symbolic Power, Politics and Intellectuals: The Political Sociology of Pierre Bourdieu*, Chicago University Press, Chicago.
- Şaşmaz, A. (2021). Electoral Weakness of Secular Parties in the Middle East and North Africa During the Post-uprisings Era of the 2010s. (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Harvard Üniversitesi.

- Veenstra, G. (2007). "Social Space, Social Class And Bourdieu: Health Inequalities In British Columbia, Canada", *Health & Place*, 13, 14–31
- Volpato, R. (2014). "Prologue: Let the Data Speak" *Visualization and Verbalization of Data*, (Ed:Jörg Blasius &ve Michael Greenacre (eds.), London, Chapman and Hall/CRC
- Wuggenig, U. (2007). "Comments on Chan and Goldthorpe: Pitfalls in testing Bourdieu's homology assumptions using mainstream social science methodology Social stratification and cultural consumption: The visual arts in England", *Poetics*, 35, 306-316
- Yemenciler, F. D. (2021). "Ayrım Pratikleri Üzerinden Bir Sınıf Analizi Denemesi: İstanbul'da Yapılan Bir Araştırma: 2018-2020", (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Maltepe Üniversitesi.
- Yıldırım M. T. vd. (2019). "Staying active and Focused? The effect of Parliamentary Performance on Candidate Renomination and Promotion", *Party Politics*, 25/6, 794-804.
- Yoruk, E. ve Yoruk D. (2012). "Determinants of Innovation in Emerging Market SMEs: Thirty-Five Years' Evidence from Advanced Materials in Turkey", *2012 IEEE International Technology Management Conference & 18th ICE*, 10.1109/ICE.2012.6297649

Teşekkür

Bu çalışmanın hazırlanmasında katkıda bulunan kişileri burada anmak isterim. İlk olarak her zaman olduğu gibi teknik ve diğer konularda yardımına koşan Yiğit Aydoğan'a teşekkür etmek isterim. Teknik konularda yardımına koşan diğer isimler ise Oğuz Başol, Edip Serdar Güner, Emre Çevik ve Muhammet Atalay'dır. ÇMA tekniğini öğrenmem konusunda gözle görülür katkılar sağladıklarını burada anmak isterim. Son olarak değerlendirmeleriyle ve eleştirileriyle makaleyi daha okunabilir hale getiren ve zenginleştiren hakemlere teşekkür etmek isterim.

Beyan ve Açıklamalar (Disclosure Statements)

1. Bu çalışmanın yazarları, araştırma ve yayın etiği ilkelerine uyduklarını kabul etmektedirler (The authors of this article confirm that their work complies with the principles of research and publication ethics).
2. Yazarlar tarafından herhangi bir çıkar çatışması beyan edilmemiştir (No potential conflict of interest was reported by the authors).
3. Bu çalışma, intihal tarama programı kullanılarak intihal taramasından geçirilmiştir (This article was screened for potential plagiarism using a plagiarism screening program).